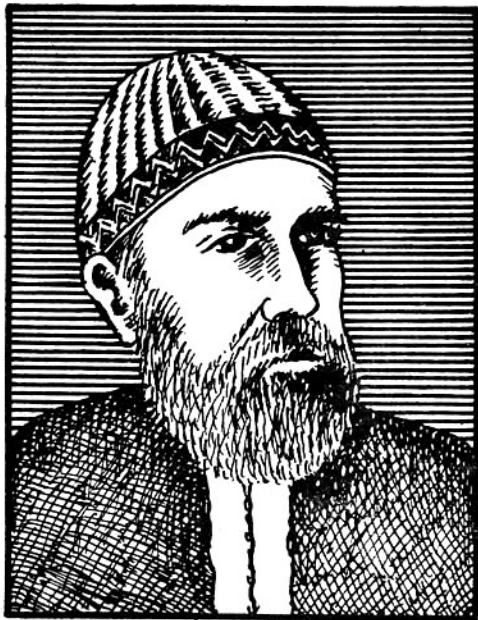


FUZÛLÎ

(PİYES)



Prof. Dr. Ali Nihat TARLAN'ın mukaddemesiyle

Yazan : Abay DAĞLI

**AZERBAJCAN YARDIMLAŞMA
VE KÜLTÜR DERNEĞİ YAYINI**

Sayı : I

FUZÛLİ

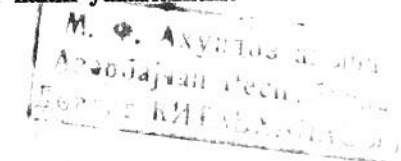
(P İ Y E S)

3 perde, 9 tablo

Prof. Dr. Ali Nihat TARLAN'ın mukaddemesiyle

Yazan: Abay DAĞLI

Her hakkı yazarındır.



İSTANBUL - 1968

FUZÛLÎ ve «FUZÛLÎ» PİYESİ

Büyük san'atkârlar milletleri insaniyet cami'ası içinde en büyük salâhiyetle temsil ederler. Çünkü onlar insanlığın yalnız maddî ve zihni cephesini değil, asıl ruhî varlığının büyük mümessilleridir.

Fuzûlî Türk edebiyatı tarihine bu haysiyetle girmiş ve haklı olarak birinci safa geçmiştir. Gerçi kendinden evvel gelen Nevayî nüfuz ve tesir sahasının genişliği, kaleme aldığı eserlerin çeşitli ilimlere ayrılması, edebiyatın hem ilim ve hem san'at sahasında at oynatan ve daha bir çok meziyetleriyle bir zirve teşkil ederse de, Fuzûlî'nin Türkçe şiirlerindeki san'at hususiyeti onda yoktur. Meselâ Fuzûlî'nin bir beytini şerh ve tefsir ederken o kadar derin ve ince münasebetlere, o kadar gizli mânâlara doğru yol almak kabildir ki, bu beşer zekâsının hakikaten i'caza yaklaşan bir muvaffakiyeti sayılsa hata edilmiş olmaz. O bütün bu fikir ve ruh inceliklerini öyle tatlı bir lirizm ile örter ki, altında nasıl hazinelerin gizlendiğini anlamak kabil olmaz. Bu bakımdan Fuzûlî edebiyat tarihimizin tasann'udan uzak, âdeta âşık ruhunun en külfetsiz ve en içli tecellilerini aksettiren saf ve samimî bir şair addedilir.

Halbuki mesele tamamen aksinedir. Zekâsının en ince tecellilerini ruh ve dehasının lirizmiyle örten usta bir san'atkârdır. Bu bakımdan Fuzûlî edebiyatımızda eşsiz bir san'atkâr olarak mütalâa edilebilir.

Bir san'atkârın türlü cepheleleri vardır. Cemiyet bu

cephelerden birine üstün bir değer vererek, onu bu cep-
heden de ele alır. Yaşadığı muhit ve âlem içinde Fuzûlî'nin dili açık bir şekilde hemen hemen herkes tarafından anlaşılabilir nisbî bir sadelik içindedir. Halk ve münevverler onu bu cephesinden tamır ve severler. Onun sarhoş edici lirizmi hakikaten insanı öyle sarar ki, bu büyüden kurtulmak çok güçtür.

Azerî sahasında gelişen bu deha Osmanlı Saltanatına da intikal etmiş, lâkin bâzı siyasî ve mezhebî sebeplerle Fuzûlî'nin bu lirik değeri ancak 19 uncu asırda biraz anlaşılmasına başlamıştır.

Avrupa'da yalnız birinci safda gelen değil, daha küçük sayılabilecek şairlerin hayatlarına ait eserler yazılıp, onlar milletlerine edebiyat tarihlerinin ağır ve ciddi havasının haricinde bir san'at atmosferi içinde tanıtılır.

Bizde Fuzûlî hakkında bir sahne eseri vücuda getiren Abay Dağı bu güzel teşebbüsüyle ilk muvaffakiyetli adımı atmıştır. Muhterem şair Abay Dağı bizi çok yakından âşına olduğu Azerî sahasına çekiyor. Tatlı bir garb Türkçesi şivesiyle Fuzûlî'nin içli lirizmine sürüklüyor.

Kusursuz bir nazım dili içinde sahnenin icabettirdiği kıvraklığı da ustalıkla eserine verebilen bu idealist şair, edebiyatımızın mühim bir eksikliğini tamamlamıştır.

Bu idealist şair büyük san'atkârı bir hayat sahası içinde bize gösteriyor. Bu tip eserlerde büyük sahne entrikaları pek aranmaz, çünkü gaye bir san'atkârı tiyatro yoluyla anlatmaktır. Elbette bir şairin her cephesi ayrı ayrı bir sahne eseri mevzuu olabilir. Bunlardan bir tane-sini merkez mevzuu olarak alıp, diğerlerini ikinci plânda işlemek de mümkün.

Bu nev'i tiyatro eserlerinde tarihî hâdiseler de müellifin tasarrufunda bulunabilir ve bunlarda icabeden değişikliklere cevaz verilir. Elverir ki, san'atkârın en hâkim cephesi lâyıkıyla tebarüz ettirilebilsin. Müellif bu eserinde

de Fuzûlî'nin halk arasında en çok sevilen vechesini, yani lirizmiyle sembolik aşkı mümkün olduğu kadar herkesin anlayabileceği bir dilde anlatmaya çalışmıştır. Sahnedeki diğer şahıslar belirli bir şahsiyet göstermemişler, silik kalmışlardır.

Eserin bir noktasına temas etmek isterim. Üçüncü perdedeki savaş hâdisesi bir sahne oyunuyla tahkiye tarzına dökülebilseydi daha iyi olurdu zannederim. O zaman Irak-ı Arabdaki sünnî ve şîî mücadelesinin hakikî içyüzü ve Fuzûlî'nin o sahnede nelere maruz kaldığı lâyıkıyla bilinmediği ve esasen bu hususun şairin lirik hüviyetine pek büyük bir tesiri bulunmadığı için bu nokta üzerinde fazla durmak büyük bir faide temin etmez, kanaatindeyiz. Esasen Fuzûlî'nin harikulâde ince ve keskin zekâsı, yüksek tasavvufî görüşü böyle ikinci derecede mezhep teferruatı üzerinde durmasına müsaade etmezdi. Nitekim ehl-i beyt hakkındaki bir çok farsça kasidelerinden sonra, Osmanlı Saltanatı devrinde Kanunî Sultan Süleyman'a yazdığı Bağdat Kasidesi şîî itikadına aykırı bir mahiyettedir. Lâkin bütün bunlara rağmen bu eser yüksek bir kabiliyetin ve millî bir duygunun mümtaz bir mahsulüdür. Müellifini candan tebrik ederim.

Prof. Dr. ALİ NİHAD TARLAN.

Nisan. — 1968.

İstanbul Üniversitesi.

«FUZÜLİ» PİYESLERİ.

«ŞİKÂYETNÂME» GİBİ.

Bir sıra maceralar içinde kanlı cephelerine sürüklediğim ikinci dünya savaşından dönünce, sıcağından sonra soğuk savaşın da bitmesini bekliyerek, savaş hâtıralarımı yazmadım. Tabii, kendi kırık kalemimi de bırakmazdım. İki eski konumdan biri de Fuzûlî idi. Bu konuyu tamamladım. Fakat ilk yayın teşebbüslerim uğursuz oldu. Bunun kısaca hikâyesi şöyledir:

Yukarıda hatırlattığım savaşın bittiği yıllarda idi. O zaman konumuzla ilgili bulunduğunu zannettiğim bir masa başında Fuzûlî devrinin mâlûm Evkaf memurları oturuyorlardı. Ben de hep onlarla karşılaştım ve karşılaştınca:

Dedim: Elimde yazım var. Dediler: Bize ne.

Dedim: Bu bir piyestir. Dediler: Aktörlük öğrensene.

Dedim: Bir san'at heveysiyle yazdım. Dediler: Ötekilerini görsene.

Dedim: Buraya bir dilekle geldim. Dediler: Reddolup gitsene.

Dedim: Bir cevap almak istiyorum. Dediler: Kıyame-ti beklesene...

Ve daha bir çok dedim-dediler.

Nihayet anladım ki, Büyük Şairin, zamanımıza da pek âlâ uyan o meşhur sözüne bir söz daha eklemek gerek: SELÂM VERDİM, KİM OLUYORSUN? DİYE AL-MADILAR.

Bu konuya 2. dünya savaşından önce başlamıştım. Bir sıra Türk yurtlarında ve Avrupa ülkelerinde inceleme yaparak, piyesimi Azerbaycan ve Türkiye Türkçeleriyle iki şekilde hazırlıyordum. 1961 yılında birinci şeklini az sayıda yayınladım ve yalnız Ankara'da ilgililere sundum. O zaman yazdığım bir mukaddemede gayemi şöyle açıklamıştım: «Büyüklerimizi yalnız ilmî eserlerle tanıtmak kâfi gelmez. Onları birer örnek şahsiyet olarak edebî eserlerle canlandırmak gerek.» Fakat ilgisizlik yüzünden böyle bir yayın için uzun yıllar kaybedilmişti. Yukarıdaki şikâyetimin başlıca sebebi budur. Aynı eser yayımlandıktan sonra çalışmalarımı takdir edenler de bulundu. İki örnek gösteriyorum:

«Büyük Fuzûlî'yi çağında yaşamışçasına bize tanıtan güzel eseriniz aldım.» ((Türk Dil Kurumundan. M. Ali Ağakay.)

«Türk edebiyatının müstesna siması Fuzûlî'nin aşk ve ıstıraplarla geçen hayatını büyük bir vukuf ve bir san'atkâr heyecanı ile canlandırmış olmanız her türlü takdirin üstündedir.» (Millî Kütüphaneden. Süheyl Beken.)

Son yıllarda piyesimi Türkiye Türkçesiyle biraz daha geliştirirken, yetkili bir üstadımız tarafından incelenmesini çok arzu etmiştim. Sayın Prof. Dr. ALİ NİHAD TARLAN üstadımız vakit ayırarak, eseri incelemek lûtfünde bulundular ve baş sayfalarda okuduğunuz lûtfkâr sözleriyle bu nâciz yazımı değerlendirdiler. İlerdeki çalışmalarım için de hicranlı ruhumu ihya etmişlerdir. Kendilerine minnttarlığımı ve teşekkürlerimi arz ederim.

Olaylara hep vesika arıyan tarihçilikten farklı olarak, bir edebî eserde tarihle bâzi tahminler canlandırılabilir. Fuzûlî hakkındaki bir sıra ilmî yazılarda bi-

le çeşitli tahminler vardır. Bir üstadımıza göre «Ömrünü neyle ve nasıl geçirdiğini bilmediğimiz» Fuzûlî'nin tabiatı, bir sevgilisinin ölümü ile o kadar elemli olmuştur. Başka bir araştırmacımız şairin hayatına giren gül yüzü, kara gözlü ve kınalı elli Türk — Azerî kızlarının kimler olduğunu bilmiyoruz, diye zamanın unutturucu elinden şikâyet ediyor. Umumiyetle O'nun doğum yeri, tarihi, aile hayatı ve hattâ dinî inancı hakkında kanaatler tarklıdır. Fuzûlî'nin kendisi «Hep Irak-ı Arapta bulundum» diyor. Fakat yine kendi yazılarına göre o «Zengin fakir» i miz «Muhteşem bir garip» dir de. Gurbetin altın kafesindeki bülbülü hatırlatan ve hicran ateşiyle öyle tutuşup yanan şairimiz gösterdiğimiz sahnelerde hep göçmenlerle beraberdir. Bağdad'ın göçmenler semtinde otururken diyor ki:

Burası bizleri yaratan değil.
Bir doğum yeridir, bir vatan değil.

Bugünkü Azerbaycan'da Fuzûlî'yi doğumundan itibaren tanıtan uzun bir manzum hikâye yazılmıştır. Tabîî, bir sahne eserinde çok ayrıntılı hikâyeciliğe ve bir ilmî eser gibi hep vesikaları sıralamağa imkân yoktur. İlmî eserlerde meselâ: «Büyük Türk şairi Fuzûlî İran ve Hindin büyük şairleriyle de boy ölçmek kudretini göstermekten çekinmemiştir... Türk hususiyet ve zekâsının büyük âbidelerini vücuda getirmiştir...» (Prof. Dr. ALİ NİHAD TARLAN. «Enis-ül Kalb» e yazdıkları önsöz.) gibi yüksek sözlerle değerlendirilen Fuzûlî'yi, 16. yüzyıl Bağdad'ında olgun bir Fuzûlî olarak tanıtmaya çalıştım. Demek istiyorum ki, Fuzûlî o yerde, o devirde bu piyesteki gibi bir hayat geçirmiş ve yine piyesteki kahramanlarımızdan Hicran ve Yakşı gibi Türk — Azerî kızlarıyla sevişmiş olabilirdi.

Piyeste Fuzûlî'nin «çıtımaî derdi»:
Güzellik bahane, aşk bahane.
Ben ağıt söylerim kanlı cihane.

gibi sözlerle ifade edilmiştir. O'nun hicran derdinin kısaca hikâyesi ise şöyledir: Sevdiği bir genç kız gurbetten Anavatana gitmiş, fakat dönmemiş. (Hicran.) Onu bekleyen Fuzûlî nihayet ona benzeyen bir «Türk-i Bağdadi» (1) ile evlenir. (Yakşı.) Daha sonra ilk gözağrısı hasta olarak yeni göçmenlerle beraber gelir ve ölürken, âşık Üstadımızın derdi asırları yakacak derecede şiddetlenir.

Müellif.

Adres: Abay Dağı.
Sakarya Lisesi. Adapazarı.

(1) — Hâfız-ı Şirazi'den şu meşhur beyit ilhamıyla:
«Eğer an Türk-i Şirazi bedest âred dil-i mârâ,
Behâl-i hinduyes bahşem Semerkand ü Buharara.»

ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI ÜSTADIMIZDAN:

«Fuzûlî'yi artık taklit ve tanzîr ederek değil, onun, edebiyatımız içindeki beşerî hüviyetini mümkün olduğu kadar belirterek, tarihe mal eden ilk büyük şair TEVFİK FİKRET olmuş.»

(«Fuzûlî Divanı.» 1961.)

TEVFİK FİKRETİN «FUZÜLÎ» SİNDEN:

Eserlerinde bu sevdalı çehredir zâhir.
Bu çehre bence Fuzûlî'ye pek münasıptır.

Bu çehre, çehre-yi gam, çehre-yi muhabbettir.
Muhabbetin ona tesiri pür-garabettir.
Sever ve sevdiği hep derd, hep musibettir.
Safası, neş'esi yoktur, bütün kudurettir.

Fezâ-yi ruhuna bir ebr-i girye târidir.
Gülümsüyorsa, emin ol ki, ıztırarîdir.

Gözünde şimdi bakarsın ümitler görünür.
Nedir ümidi? O bundan da bihaber görünür.
Hayata karşı nigâhında bir keder görünür.
Hayatı, aşkını temdid için, sever görünür.

Ne varsa aşkı içindir, anınladır bidar.
Birer lâtifesidir aşkının hazanla bahar.

OYUNCULAR,

FUZÛÎ.
HABİBÎ.
ATABEYLÎ.
YAKŞI.
HANKİŞÎ.
BEYOĞLAN.
EBU MERVAN.
İBNÎ YAMAN.
DERVİŞ.

HİCRAN.
GÜLLÛ. Göçmen kızlar.
GÖYÇEK.
KAŞENG.

BALACA.
BAYCAN.
SAVALAN.
AĞABALA. Göçmen oğlanlar.
TEKÇE.
GÖYCE.

HANENDE VE SAZENDELER.
BAĞDATLILAR. (5-6 kişi.)
GÖÇMENLER. (10-15 kız-kadınlar, genç yaşlı erkekler.)

I. PERDE

I. TABLO

Dicle kıyısında Bağdad'a giriş yolu. Vakit sabaha doğru. Bulutlar arasından Tan yıldızı parlıyor.

I. S A H N E.

Fuzûlî, Balaca, Baycan, Savalan, Ağabala ve Göçmenler. Sonra Hankişi, Beyoğlan ve Hicran.

(Fuzûlî ve Balaca önden sağ tarafta, Türk göçmenleri olan kızlar, kadınlar, genç ve yaşlı erkekler sağdan dipte yol heybelerini baş altına koyarak, uyumuşlar. Fuzûlî 30-35 yaşlarındadır. Yanında bir kaç kitap var.)

FUZÛLÎ — (Bir kaç defa «Ah!» diye yerinde kıvıldanarak, sayıklıyor.)

«Düst bî pervâ, felek bî rahm, devran bî sü-
kûn.

Derd çok, hemderd yok, düşmen kavî, tâlî'
zeburn...»

Ah!.. Ah!..

(Yine Türk göçmenleri olan Hankişi ve Beyoğlan soldan gelip, uyuyanları görmeden, sağa doğru bakarlar. Her ikisi 25-30 yaşlarındadırlar.)

HANKİŞİ — Uzaktan uzağa bir göçmen olduk.

Demek ki, nihayet Bağdad'ı bulduk.

BEYOĞLAN — Evet, durağımız şimdi bu civar.

FUZÛLÎ — (Yine kıvıldanıp, inilti bir sesle sayıklıyarak.)

Ah!.. Ah!..

Hicran!.. Hicran!..

(Hankişi ve Beyoğlan sahnedeki adamları görürler.)

HANKİŞİ — Bak, adamlar var.

(Fuzûlî'ye doğru ilerleyip, dinliyorlar.)

FUZÛLÎ — (Yine sayıklıyarak.)

Ah, Hicran, Hicranım!..

Şeb-i hicranlarım cânımı aldı.

Gurbette ne cismim, ne cânım kaldı.

Bir yuva olmuştur gönül hicrana.

Gönülden yayılır bu hicran cana.

Sevgi ve sevdalar bir hicran olur.

Hicranlı gönüller bir viran olur.

Ah!.. Ah!..

BEYOĞLAN — (Hankişiye.)

Nasıl da inliyor, sanki ağlıyor.

Rüyalar içinde hep sayıklıyor.

HANKİŞİ — Dilinde ah diye ezbermiş hicran.

caba bunlar kim ve kimmiş Hicran?

BEYOĞLAN — Sözleri Türkçedir, belli ki, bunlar

Hepsi bizim gibi göç ediyorlar.

HANKİŞİ — Şu halde görüşüp, buluşacağız.

Bunlarla konuşup, anlaşacağız.

Şimdi uyuyorlar, kaldırmıyalım.

Biz de uzanalım ve uyuyalım.

(Sol tarafta yere uzanırlar. Dipte bulutlar arasından Hicran'ın hayali görünür.)

FUZÛLÎ — Ah, ah!..

HİCRAN — (Saçlarını göğsüne doğru uzatıp, gözyaşlarını akıtarak.)

Ah Mehmet, Mehmedim, Hicrandır adım.

Sen beni unuttun, ben unutmadım...

FUZÛLÎ — Ah, ah!..

(Birden uyanıp, ayağa kalkarak, bulutlara doğru bakar. Hicranın hayali hemen kaybolur. Etraf yavaş yavaş ışıklanmaya başlar. Fuzûlî Tan yıldızına doğru bakarak.)

Ah, rüya, rüya!..

Değildir hülya...

Işıklar parlayıp, ruhuma doldu.

İki yıldız vardı, biri kayboldu...

(Hankişi ve Beyoğlan yerlerinde kımlıdanıp, Fuzûlî'ye doğru bakarlar. Fuzûlî derdini Tan yıldızına anlatmak isteyerek.)

Ah, ah!..

Ben hasret kalmışım can yıldızına.

Derdimi söylerim Tan yıldızına.

Bir sevgilim vardı, Hicrandı adı.

Hicranlı gönlüme kısmet olmadı.

(İstıraplı bir sükûttan sonra.)

Ah, Hicran, Hicranım, hatırla beni.

Bu dertli âşkın unutmaz seni.

Ah, ah!..

Sabahlar açıldı, görmedim ışık.

Fuzûlî, Fuzûlî, ey dertli âşık.

(Etraf tamamıyla ışıklanır. Tan yıldızı artık görünmez. Hankişi ve Beyoğlan ayağa kalkıp yavaş sesle konuşurlar.)

HANKİŞİ — Beyoğlan, bu adam tanıyan kişi.

Bizim Fuzûlîdir.

BEYOĞLAN — Evet, Hankişi.

HANKİŞİ — Konuşalım, yaklaşalım.

BEYOĞLAN — Yaklaşalım, konuşalım.

(Fuzûlî'ye doğru ilerlerler. Fuzûlî onları görüp, şüphe ile bakar.)

HANKİŞİ — (Fuzûlî'ye.)

Oh, Fuzûlî, Fuzûlî, Sizsiniz demek.

Gönüller dostunu mümkünmüş görmek.

Sizi şahsen görüp, tanımyorduk.

BEYOĞLAN — Nihayet tanıdık, müşerref olduk.

FUZÛLÎ — (Yine şüphe ile bakıp, Balacayı kaldırarak.)

Balaca!.. Balaca!..

Kalk, vakit tamam.

BALACA — (Uyanıp, kalkarak.)

Kalkıyorum, Aşam.

FUZÛLÎ — (Hankişiye ve Beyoğlana.)

Sizler kimlersiniz?

HANKİŞİ — Biz göçmenleriz.

FUZÛLÎ — (Onları şefkatle süzerek.)

Siz de garip oldunuz.

Beni de tanıyormuşsunuz.

Hangi boydansınız?

HANKİŞİ — Arşar boyundan.

FUZÛLÎ — Demek ki, hepimiz Oğuz soyundan.

(Göçmenlerin hepsi uyanıp, ayağa kalkarlar. Fuzûlî bir an sükûttan sonra, kendi kendine.)

Birlikte yurdumuz, yuvamız vardı.

Göçler ve savaşlar bizi ayırdı.

Şimdi gurbet elde böyle bir hayat...

(Hankişiye ve Beyoğlana.)

Biz de göçmenleriz, boyumuz Bayat.

HANKİŞİ — Zaten öğrenirken her boyumuzu.

Hem sizi tanıdık, hem boyunuzu.

BEYOĞLAN — (Fuzûlî'ye.)

Sesiniz her yere yayılıp, gider.

Sizinle her gönül iftihar eder.

Şiiriniz ruhların bir dermanıdır.

Bizim kalbimizin tercümanıdır.

Hanendeler okur, herkes ezberler.

FUZÛLÎ — Meselâ?

HANKİŞİ — Meselâ bir çok gazeller.

(Fuzûlî'den bir beyti ezbere söyleyerek.)

«Ey Fuzûlî, âlemin gördüm kamû ni'metlerin.

Hiç ni'met görmedim didâr-ı dilber tek leziz.»

BEYOĞLAN — «Ey Fuzûlî, kalmışam hayretde, bilmen neyleyim.

Devr zâlim, baht nâ-ferman, taleb çok
omr az.

(Fuzûlî çok etkilenererek, onları saygı ile süzer.)

2. S A H N E.

Öncekiler ve Atabeyli.

BALACA — (Sağa doğru bakarak.)

Ağamız geliyor.

FUZÛLÎ — (Sağa doğru bakarak.)

Hah, dönüp, geldi.

Her halde bir şeyler öğrenip, geldi.

(Sağa doğru bir işaretle Hankişiye ve Beyoğlana hitaben.)

Atabeyli Ağa başkanımızdır.

ATABEYLÎ — (Sağdan sür'atle gelir. 40-45 yaşlarında
ünlü bir Türk beyidir. Elinde bir kırbaç
var. Sahneye gelince göçmenlere hita-
ben.)

Haydi, toplanınız, vaktimiz azdır.

(Fuzûlî'ye.)

Bu işler nihayet yoluna girdi.

İlgili makamlar bir izin verdi.

O İranlı serdar Tebrizli imiş.

«Hoş âmedi.» demiş ve izin vermiş.

(Birden Hankişiye ve Beyoğlana dikkat ederek.)

Bu beyler kimlerdir?

FUZÛLÎ — Yeni göçmenlerdir.

HANKİŞÎ — Afşar boyundanız, biz önce geldik.

Bütün bu yerleri görelim, dedik.

ATABEYLÎ — Boyunuz nerededir?

HANKİŞÎ — Kafkasyadadır.

Çoluk-çocuğumuz hep oradadır.

Biz keşif yapacak ve döneceğiz.

Sonra hep beraber göç edeceğiz.

ATABEYLÎ — Peki, hoş geldiniz, konuğumuzsunuz.

HANKİŞÎ ve BEYOĞLAN — Sağ olasınız.

Sağ olasınız.

ATABEYLÎ — (Hankişiye ve Beyoğlana.)

Demek, soydaşlarız, birdir soyumuz.

Sizden önce gelmiş bizim boyumuz.

Halep'te bulunduk, Şam'a yöneldik.

Kerbelâ'dan geçtik, Hille'ye geldik.

Her zaman göçmge lüzum görüyoruz.

Şimdi de Hille'den çıkıp, geliyoruz.

Bağdat civarında yerleşeceğiz.

Öteki boylarla birleşeceğiz.

FUZÛLÎ — Evet, yol geçiyoruz.

Şehirden şehire hep göçüyoruz.

(Âni bir sükûttan sonra kendi kendine.)

«Gurbetde garib şâdmân olmaz imiş.

Hiç kimse garibe mihribân olmaz imiş.

Altın kafes içre ger kızıl gül bitse.

Bülbüle tiken tek âşiyân olmaz imiş...»

Bu hazin konuyu ben de işlerim.

(Hankişi'ye ve Beyoğlana.)

Evet, kardeşlerim.

Göçmenliğin yolu oyuk-oyuktur.

Irak-ı Arap'ta yerleşen çoktur.

Burası bizleri yaratan değil.

Bir doğum yeridir, bir Vatan değil.

Bizim dağlarımız, ovamız vardır.

Bir Anayurdumuz, yuvamız vardır.

Tarihten tarihe adı yükselmiş.

Dedemiz, babamız oradan gelmiş.

Bağlanıp, kalmışız bu gurbet elde.

Ayrıdır görüş de, inanç da, dil de.

Gurbet sevinç değil, üzüntü verdi.

Şimdi kalbimizde bir Vatan derdi.

ATABEYLİ — Fakat ne yapmalı, yolunu bulur.
Her yeni yerimiz bir Vatan olur.
Doğudan batıya bizim yolumuz.
(Sahnedekilere kitaben.)
Haydi, arkadaşlar, hazır olunuz.
Yeni yerinizi göreceksiniz.
(Hankişiye ve Beyoğlana.)
İnşallah sizler de geleceksiniz.

FUZÜLİ — İnşallah.

HANKİŞİ ve **BEYOĞLAN** — İnşallah, inşallah.
(Balaca kitapları toplar. Göçmenler heybelerini hazırlarlar.)

ATABEYLİ — (Cebinden bir kâğıt çıkararak.)
Bir listemiz vardır, bakılacaktır.
(Hankişi'ye ve Beyoğlan'a.)
Adınız bizimle yazılacaktır.
Sıradasınız.
Lütfen adınız.

BEYOĞLAN — Benimki Beyoğlan.

HANKİŞİ — Ben de Hankişi.

ATABEYLİ — (Kâğıda yazarak.)
Beyoğlan ve Hankişi.
Bitirdik bu işi.
(Kâğıdı cebine koyup, konuklara hitaben.)
Aziz konuklarım.
Hep hatırlarım.
Han ile bey olur görüp, bildiğim.
Ben de soydaşınız Atabeyliyim.
Fakat beyliğimin mânası yoktur.
(Fuzûlî'ye doğru bakarak.)
Fuzûlî üstadın kudreti çoktur.
(Fuzûlî'yi onlara tanıtarak.)
Azizim Fuzûlî.

HANKİŞİ ve **BEYOĞLAN** — Tanıyoruz, tanıyoruz.

HANKİŞİ — Bizim Fuzûlî.

ATABEYLİ — (Fuzûlî'ye ve konuklara.)
Buyurunuz, buyurunuz.

(Sahnedekilerin hepsi sağa doğru yönelirler.)

FUZÜLİ — (Sağa doğru yönelirken, manzarayı bir an seyrederek.)
Demek kısmetimiz bir böyle Bağdat.
Gönül dünyasını yâd eyle Bağdat.
Bir garip gelmiştir, şâd eyle Bağdat.
Şâd eyle beni, yâd eyle beni.

Dicle boylarında coşuyor seller.
Gazeller getirdim, söylesin diller.
(Alaylı ve ümitsiz bir ifade ile.)
İnan ey Fuzûlî, bu gurbet eller.
Şâd eyler seni.
Yâd eyler seni...

I. PERDE

2. TABLO

Bağdadın yine Dicle kıyısında göçmenler semti.
Sağdan dipte tek taklı bir ev kısmen görünür.
Soldan dipte bir çeşme var.

I. S A H N E.

Baycan, Savalan, Ağabala. Sonra Göyçek,
Kaşeng ve Balaca.

(Baycan, Savalan ve Ağabala sağdan gelirler.)
BAYCAN — (Elindeki bir kâğıttan okuyarak.)

«Ey Fuzûli, kime derd-i dilimî şerh kılam.

Yok benim gibi yanan âteş-i hicrân içre...»

(Kâğıdı cebine koyup, arkadaşlarına hitaben.)

Fuzûli gazelei, Fuzûli sözü,

Dillerin süsüdür, sözlerin özü.

(Sağa doğru bakarak.)

Balaca söz verdi, şimid gelecek.

Bize tam yeni bir gazel verecek.

(Göyçek ve Kaşeng ellerinde güğümlerle sağdan gelip, çeşmeye doğru giderler. Baycan ve Savalan onları el işaretiyle selâmlarlar.)

SAVALAN — (Baycana.)

Şimdi bekliyelim, Balaca gelsin.

(Ağabalaya.)

Haydi Ağabala, sen de şairsin.

Şaire, şiire hak verenleriz.

Fuzûli'den önce seni dinleriz.

BAYCAN — Evet, Ağabala, söz idnliyelim.

Sen bir şiir söyle, biz dinliyelim.

AĞABALA — Ah, azizim Baycan, canım Savalan.

Ben de şair miyim, ne şiir, falan.

Fuzûli'yi dinler şiir sevenler.

SAVALAN — Söyle, söyle, canım, kızlar da dinler.

BAYCAN — Haydi, çok nazlanma, bir şeyler söyle.

AĞABALA — (Âni bir tereddütten sonra.)

Peki, söylüyorum, bir şiirim şöyle:

(Cebinden bir kâğıt parçası çıkarıp, okuyarak.)

Bir feryat olmuştur sözlerim dilde.

Yollarda kalmıştır gözüm, ay balam.

Bu uzak diyarda, bu gurbet elde.

Hep senin içindir sözüm, ay balam!..

(Kızlar çeşmeden dönerek, nazlana-nazlana bakıp, gülüşürler.)

GÖYÇEK — Yine balam, balam.

KASENG — Hep balam, balam.

AĞABALA — Evet, ay balam, ay balam!..

(Kızlar sağa doğru giderler.)

SAVALAN — (Birden sağa doğru bakarak.)

Hah, Balaca geliyor.

BAYCAN — (Sevinçle.)

Oh, gazel getiriyor.

AĞABALA — (Elindeki kâğıdı cebine koyarak.)

Oh, ay balam, ay balam.

BALACA — (Sağdan elinde bir kâğıtla gelip, Ağabalanın sözlerini işiterek.)

Hayrola Ağabala, yine ne heyecan?

Merhaba Savalan, merhaba Baycan.

ÜÇ GENÇ — Merhaba, merhaba.

BAYCAN — (Balaca'nın elindeki kâğıda bakarak.)

Bu yeni gazel mi?

BALACA — Evet, bir gazel.

Fuzûlice gazel her şeyden güzel.

Fuzûli dilinde söz söze uyar.

Alıp, okuyunuz, benim işim var.

(Elindeki kâğıdı Baycana vererek, sür'atle sağa dönüp gider.)

BAYCAN — (Kâğıttan okuyarak.)

Beni candan...

SAVALAN — (Birden sağa doğru bakarak.)

Dur, dur, Baycan!

Bakınız, onlarda bulunmaz irfan.

Yine de o derviş ve Ebu Mervan.

(Üçü de sağa doğru nefretle bakarlar.)

BAYCAN — Evet, Ebu Mervan ve bir de derviş.

Her biri bizlere nefret edermiş.

Karanlık bir yolda tuzak kururlar.

Mezhap kavgasıyla meşgul olurlar.

SAVALAN — Soysuz heriflere nefret edelim.

Uzağa gidelim.

BAYCAN — Haydi, gidelim.

(Üçü de sola doğru giderler.)

2. S A H N E.

Ebu Mervan ve Derviş. Sonra İbni Yaman,
Hanende, Baycan, Savalan ve Ağabala.

(Ebu Mervan ve Derviş sağdan gelirler. Kıyafetleri
Bağdatlılar gibidir. Her ikisi 40-45 yaşlarındadırlar.)

EBU MERVAN — Evet, arapça da, farsça da böyle.

Bunlara dikkat et, sözünü söyle.

DERVİŞ — Baş üstüne, baş üstüne.

Biz Türkler Türkçeden ne mâna gördük.

Arapça, farsçayla arslana döndük.

EBU MERVAN — Benim öğrettiğim işte böyledir.

DERVİŞ — Fakat mânasını bilmedim nedir.

EBU MERVAN — Boş ver canım, boş ver, bilen bulunmaz.

Hikmetli sözleri bilmekle olmaz.

«Küll küffar» söyle, ümmet dinlesin.

Yağ da, yumuta da, peynir de gelsin.

DERVİŞ — Baş üstüne, baş üstüne.

(Öğrendiği sözleri kendi kendine tekrarlıyarak.)

Güllü küf var...

Güllü küf var...

EBU MERVAN — Gül değil, küll, küll!..

DERVİŞ — A!.. Kül, kül.

EBU MERVAN — Kül de değil, küll, küll!..

DERVİŞ — Hah, kül, kül.

EBU MERVAN — Sonra küffar.

DERVİŞ — Küf var.

EBU MERVAN — (Hiddetli.)

Ne dil var, ne yazı.

Ah, şu Türkün ağzı.

Küffar, küffar.

DERVİŞ — Küf var, küf var...

EBU MERVAN — (Kendi kendine.)

Öf!.. Öf!..

(Derviş'e.)

Ne küf? Ne küf?

(Yine kendi kendine.)

Küll Etrâkte efrâdınız sbâb-ı belâ.

Cümlesi cahil, cühela...

DERVİŞ — (Onun sözlerinin mânasını anlamadan.)

Baş üstüne, baş üstüne.

İBNİ YAMAN — (Sağdan sür'atle gelir. 45-50 yaşlarında
Bağdada yerleşmiş, yer ve mülk sahibi-
bidir. Sahneye gelince Ebu Mervana
hitaben.)

Haberiniz var mı, ya Ebu Mervan.

EBU MERVAN — Ne olmuş, ne olmuş, ya İbni Yaman?

İBNİ YAMAN — Mesken arıyanlar hep beni buldu.

Bir meşhur şair var, kiracım oldu.

EBU MERVAN — Hayır, hayır.

Ben Etrâk içinde hemmal görmüşüm.

Ulemâ, şuarâ hiç görmemişim.

Meşhur şair olmak, kolay mı öyle.

(Dervişe.)

Sen beni tanıtp, meşhurdur söyle.

DERVİŞ — Baş üstüne, baş üstüne.

İBNİ YAMAN — Fakat o herif de meşhur bir insan.

Bir çok ilim bilir ve bir çok lisan.

Önce ne yaparmış anlıyamadım.

Kiracım olunca, görüp, anladım.

Elinde ne kadar kitap ve yazı.

DERVİŞ — Hangi usul ile kılr namazı?

(Ellerini yanına uzatıp, sonra önünde bağliyerek.)

Yâni böyle mi? Böyle mi?

EBU MERVAN — Yâni sünni mi? Şii mi?

Ve mürid olduğu hangi tarikat?

İBNİ YAMAN — Şimdilik bir cevap veremem, fakat

Dilinde her zaman aşk, muhabbet.

Mahlası Fuzûli, adı Muhammet.

EBU MERVAN — (Alaylı.)

Fuzûli, Fuzûli.

DERVİŞ — Demek Fuzûli.

EBU MERVAN — Fuzûli bir şeymiş, bellidir artık.

Biz böyle işlerde gafil olmadık.

Bir hiciv yazarım, yıldızı söner.

Bizim bu Bağdad'a gelmeden döner.

(Yükseklere doğru bakarak.)

İlham!.. İlham!..

Ne müşteki oldum, ne de muntazır.

Benim ilham perim her zaman hazır.

Yine kanatlandı, uçtu, yükseldi.

Hah.

Nakarat hazırdır, ilhamım geldi.

Fuzûli şeyleri yok edeceğim.

Fız diye, fız diye söyleyeceğim.

Fız, fız, Fuzûli...

Fız, fız, Fuzûli...

(Hanendenin sesini duyunca hayretle sağa doğru bakıp, dinlerler.)

HANENDE — (Sağdan etkili bir ahenkle sesi duyulur.)

«Ah eylediğim serv-i hurâmânın içindir.

Kaan ağladığım gonce-i handânın içindir.

Can ver gönül ol gamzeye kim bunca

zamanlar

Cân ile seni beslediğim ânın içindir.

Vâiz bize dün düzehi vafsetti, Fuzûli.

Ol vasf senin külbe-i ahzânın içindir.»

İBNİ YAMAN — (Ebu Mervan'a.)

Bak, bir hanendedir, yine okuyor.

Hep Fuzûli diyor.

HANENDE — (Elinde bir kâğıt parçasıyla sağdan görü-

nüp, bir mecliste okumak için kendi ken-

dine prova yaparak.)

Ey Fuzûli...

Ey Fuzûli...

EBU MERVAN — (Hanendeye karşı.)

Sussana, sussana!..

Tersine fırlattın yayında oku.

(Cebinden bir parça kâğıt çıkarıp, Hanendeye göstererek.)

Şiir böyle olur, alıp da oku.

HANENDE — (Kâğıdı alıp, şöyle bir bakarak.)

Anlıyamıyorum, karışık bir dil.

EBU MERVAN — (Kâğıdı geri alarak.)

Anla demedik ki, ey kara cahil.

Ne dinleyen anlar, ne okuyanlar.

Şairin sözünü kendisi anlar.

DERVİŞ — (Ebu Mervan'ı işaretle Hanendeye hitaben.)

Büyük şairimiz şiir yazacak.

Kimler okumazsa, kâfir olacak.

EBU MERVAN — (Hanendeye.)

Dinle diyorum.

Bak, okuyorum.

(Elindeki kâğıttan okumağa başliyerek.)

Küh ile bağçem.

Leydir gecem.

Fil olur cücem.

Arapla acem.

Cem' olunur, cem'.

Elimde pencem.
Ya İbni Mülcem.
Ya İbni Mülcem.

HANENDE — (Alaylı gülerek.)

Size başarılar, muhterem beyim.
Siz bir şairsiniz, ben hanendeyim.
Fuzûli sözüyle şenlenir düğün.
Hazırlık yapıyorum, düğün var bugün.

(Yine kendi kendine okumağa başlayıp, çeşmeye doğru ilerliyerek.)

Ey Fuzûli.

Ey Fuzûli!..

(Baycan, Savalan ve Ağbala soldan görünüp, Hanen-
deyi işaretle çağırırlar. Hanende onlara yaklaşır, on-
larla beraber sola doğru gider.)

EBU MERVAN — (Sola doğru nefretle bakarak.)

Fuzûlîzadeler böyle olurlar.

DERVİŞ — Bizim de en yakın gençlerimiz var.

Hepsi Kerbela'da müridimizdir.
Kerblâ yolunda ümidimizdir.
Bugün çağırılmışım, geleceklerdir.
Sizi de tanıyıp, göreceklerdir.

EBU MERVAN — Peki, bekliyelim, gelsin çocuklar.

DERVİŞ — Sizin şiirinizi okuyacaklar.

EBU MERVAN — Memnun olurum.

Hicvimi okuturum.

İBNİ YAMAN — (Birden sağa doğru bakarak.)

Bakınız, bakınız, işte onlardır.
Galiba en yakın dost olanlardır.
Biri Fuzûli'dir, adı bellidir.
Biri de başkandır, Atabeylidir.
Bir yaman başkandır, kurt gibi bakar.
Elinde kırbaç yandırıp, yakar.
Biz şimdi gidelim.

EBU MERVAN — (Korku ve şüphe ile.)

Peki, gidelim.

(İşaretleşerk, dipten sağa doğru giderler.)

3. SAHNE

Fuzûli ve Atabeyli. Sonra Göyçek, Kaşeng, Balaca ve Savalan.

(Fuzûli ve Atabeyli sağdan ağır adımlarla gelirler.
Atabeylinin kırbaçı yine elindedir.)

ATABEYLİ — Bu işte kat'iyen üzülmeyiniz.

Ümitsiz bir şeyler düşünmeyiniz.

Dağlardan, taşlardan yürüyüş yaptık.

Yeni Vatan diye toprağa taptık.

Göklerde ay, yıldız, ufuklarda Tan.

Kurup, yaşatalım bir yeni Vatan.

(Bir an sağa doğru bakarak.)

Ben iskân işine hız vereceğim.

Ve bütün borçları ödeyeceğim.

Bizim olacaktır bütün bu civar.

(Yine sağa doğru bakarak.)

Ben şimdi gidiyorum, işlerimiz var.

Sizin için yine arıyacağım.

Biraz daha güzel ev bulacağım.

Size küçük gelir bu eski bir kat.

FUZÜLİ — Teşekkür ederim, şimdilik rahat.

ATABEYLİ — Peki, bozulmasın bu huzurunuz.

Geziniz, yazınız, meşgul olunuz.

Hicranlı kalbiniz sükûnet bulsun.

Altın kaleminiz kuvvetli olsun.

Kim engel olursa, hesabı öder.

(Elindeki kırbaç göstererek.)

Kırbacımı görür ve feryat eder.

(Sağdan Göyçek ve Kaşeng güğümlerle çeşmeye doğru giderler. Baycan ve Savalan soldan gelip, kızlarla konuş-

mak isterlerken, Fuzûlî'yi ve Atabeyli'yi görerek, sağa doğru yönelirler. Atabeyli Baycanı ve Savalanı işaretlerle çağırarak.)

Sevimli gençlerim, koç yiğitlerim.
Nişan yapmışsınız, tebrik ederim.
Sevmek ve sevilme, bu da bir yasa.
Fakat aşırı bir şeyler olursa
(Elindeki kırbaçı göstererek.)
Bakınız, elimde nedir aracım.
Hayvanlar içindir benim kırbacım.

Aklınızda kalsın bu dediklerim.

Gençlerden her zaman saygı beklerim.
(Gençlr saygı ile baş eğerler. Atabeyli Fuzûlî'ye.)
Sağlıkla kalınız.

FUZÜLÎ — Sağ olasınız, sağ olasınız.
(Atabeyli sür'atle sağa gider. Kızlar çeşmeden dönüp, sağa giderler. Baycan ve Savalan Fuzûlî'nin yanından saygı ile ayrılıp, kızları takip ederler. Fuzûlî onların arkasından bir hayli bakarak kendi kendine.)

«Oğlanlara kızlar olsalar yâr,
Aşka bulunur revac-ı bâzâr...»

4. S A H N E.

Fuzûlî ve Balaca. Sonra Yakşı.

BALACA — (Sağdan sür'atle gelerek.)
Ağam, Ağam!

FUZÜLÎ — Ne var? Ne var?

BALACA — Ağam... Şey...

FUZÜLÎ — Ne şey? Ne şey?

BALACA — Ağam!

Bir kaç günden beri yolda görürdüm.

(Sağa doğru bir işaretle.)

Bir güzel kadın var, şimdi de gördüm.

FUZÜLÎ — Ne olsun? Ne olsun?

BALACA — Ağam, yüzü, gözü su gibi aydın.
Hicrana benziyor o güzel kadın.

FUZÜLÎ — (Bir an sağa doğru bakarak.)
Hicrana mı?

BALACA — Evet, Hicrana.
Sanki ikizdirler.

FUZÜLÎ — (Üzüntülü ve hiddesli.)
Artık sussana!..
(Kendi kendine.)

Gerçi bu dünyada güzeller çoktur.

Fakat Hicramımın benzeri yoktur.

Bütün kâinatta o bir tanedir.

Fuzûlî gözünde bir ilâhedir.

Onun ac siyle bu keder, bu gam...

BALACA — (Birden sağa doğru işaretle, Fuzûlî'ye hitaben.)

Ağam!.. Ağam!..

FUZÜLÎ — (Onu işaretle susturmak isteyerek.)
Dur!.. Dur!..

BALACA — (Yine sağ tarafı işaretle.)
Bakınız, odur.

(Fuzûlî ister istemez sağdan kimin geldiğini görmek için sağa doğru bakar. Yakşı elinde bir güğümle sağdan gelip, çeşmeye doğru ilerler. 25-30 yaşlarında güzel bir Türk kadınıdır. Güğümünü telâşlı bir halde doldurup, dönerken, bir an Fuzûlî'ye doğru bakar ve hemen sağa doğru gider. Fuzûlî gizli bir heyecanla sağa doğru bakar.)

BALACA — (Fuzûlî'ye.)

Ağam, bekleyiniz, ben döneceğim.

Onu takip edip, öğreneceğim.

(Sağa doğru koşup, gider.)

FUZÜLÎ (Derin bir etki ve heyecan içinde biraz daha sağa doğru bakarak, kendi kendine.)

Ne kadar benzerdir, ne kadar benzer.
(Üzüntülü bir sükûtle.)
Güzellik âfeti hep beni üzer...
(Bir beyti hatırlamak isteyerek.)
Ah, Hâfız, Hâfız!..
Şirazlı Hâfız!..
Ruhunu bir daha görüp, tapayım.
Senin «Şiraz» ını «Bağdat» yapayım.
(Yine sağa doğru bakarak.)
«Eğer an Türk-i Bağdadî bedest âret dil-i
mârâ,
Behal-i hinduyeş bahşem Semarkand ü Bu-
harara.»

I. PERDE

3. TABLO

Aynı dekor.

I. S A H N E.

Yakşı ve Güllü. Sonra Balaca, Göyçek ve Kaşeng.
(Yakşı çeşmede güğümünü doldurmaktadır. Güllü
elinde bir güğümle sağdan gelip, çeşmeye doğru ilerler.)
BALACA — (Sağdan sür'atle gelip Güllüye yaklaşarak.)
Hoş gördük komşu kız, ne güzel kızsın.
Adın nedir?
GÜLLÜ — (Nazlı bir hiddetle.)
Güllü.
(Sür'atle çeşmeye gider.)
BALACA — (Onun arkasından.)
Çok gururlusun.
Fakat elimdesin, yumuşalırsın.
Fuzûlizededen bir ders alırsın.

(Yakşı çeşmeden dönüp, sağa doğru gider. Balaca Yak-
şı'yı görünce Güllü'yü unutup, onu takip eder. Göyçek
ve Kaşeng sağdan güğümlerle gelirlerken, ortada durup,
Güllü'ye doğru bakarlar.)
GÖYÇEK — Bana bak, Kaşeng.
KAŞENG — Ne var, Göyçek.
GÖYÇEK — Şu Güllü hanım kız karşılıktadır.
Fuzûlî Ağaya komşuluktur.
(Güllü çeşmeden dönüp, sağa doğru gitmek ister.)
KAŞENG — (Güllü'ye söz atarak.)
Komşular gelmişler.
GÖYÇEK — Evli değilmişler.
GÜLLÜ — (Hiddetli.)
Yine elinizde ne bahane var?
Evli mi, bekâr mı, sizlere ne var?
KAŞENG — Yâni merak ettik Güllü hanım kız.
GÖYÇEK — Nazlanma, nazlanma, sen de canım kız.
Gözünüz yoldadır, elçiler gelir.
Bir evet söylenir, işler düzeler.
GÜLLÜ — (Bir kıskançlık duygusu ile.)
Gözünüz doymadı hiç birinizin.
Nişanlımız vardır her ikinizin.
(Sağa doğru bakarak.)
Bakınız, gelirler, sizinkilerdir.
(Onlardan ayrılırken.)
Bizinkiler varsa, bizimkilerdir.
(Onlara dilini gösterip, sür'atle sağa gider. Kaşeng
ve Göyçek sağa doğru bakarak işaretleşir ve yerlerinde
beklerler.)

2. S A H N E.

Kaşeng, Göyçek, Baycan ve Savalan.
Sonra Fuzûlî, Derviş, Tekçe, Göyce ve Ebu Mervan.

(Baycan ve Savalan sağdan gelirler. Savalan ve Kaşeng çeşmeye doğru gidip, kendi aralarında konuşmağa başlarlar. Göyçek ve Baycan önde beraber kalırlar.)

GÖYÇEK — Gönlümün muradı var.
Kuş olmuş, kanadı var.

(Koynundan bir mendil çıkarıp, Baycan'a vererek.)

Mendilimin üstünde
Bak, kimlerin adı var.

BAYCAN — (Mendili alıp, bakarak.)
Bir gönül seyyadı var.
Gönlüme imdadı var.
Ayrılmaz bir-birinden.
İkimizin adı var.

(Muhabbetle bakışarak, çeşmeye doğru ilerlerler.
Savalan ve Kaşeng çeşmeden dönüp, ortaya gelirler.)

SAVALAN — Ördek benim, kaz benim.

KAŞENG — Bahar benim, yaz benim.

SAVALAN — Senden ayrı kalırsam.

Mezarımı kaz benim.

KAŞENG — Zaman böyle zamandır.

Ayrı kalma, amandır.

SAVALAN — Fuzûlî'miz söylemiş:

Hicran derdi yamandır.

(Birden susup, sağa doğru bakarlar. Baycan v Göyçek de sağa doğru baka-baka ileri gelirler. Fuzûlî sağ tarafta dipten görünüp, ağır adımlarla sola doğru ilerler ve sol tarafta, dipten uzakları seyrederek. Gençler işaretleşip, önden sağ tarafa gelerek, Fuzûlî'ye doğru hayranlıkla bakarlar.)

BAYCAN — Fuzûlî Ağamız yine geziyor.

SAVALAN — Kimbilir ne söyler, neler seziyor.

Engel olmalıym.

GÖYÇEK — Biraz daha bakalım.

DERVİŞ — (Sağdan gelip, kızları ve oğlanları birlikte görünce bağırarak.)

Aman, eyvah, eyvah, kızlar, oğlanlar...

(Fuzûlî onun sesini işitince, bir an dönüp, bakar. Sonra yine uzakları seyrederek. Göyçek ve Kaşeng hemen gençlerden ayrılıp, sağa doğru giderler. Baycan ve Savalan da Derviş'i nefretle süzerek, kızları takip ederler. Derviş onların arkasından bakarak.)

Eyvah, eyvah!..

Yine de onlardır, yine de onlar.

Katır doğuracak.

TEKÇE — (Sağdan gelerek.)

Bu nasıl haber?

DERVİŞ — (Gelen gençlere doğru bakmadan.)

Kıyamet kopacak.

GÖYÇE — (Sağdan gelerek.)

Allahı ekber.

DERVİŞ — (Birden Tekçe'ye ve Göyce'ye ayrı-ayrı bakarak.)

Hah, Tekçe, Göyce.

Demek, geldiniz.

TEKÇE ve GÖYCE — Geldik, geldik.

DERVİŞ — Oh, her ikiniz.

Hoş geldiniz, hoş geldiniz.

TEKÇE — Kerbelâ'dan size çok-çok selâmlar.

GÖYCE — Bütün müritlerin selâmları var.

DERVİŞ — Sizin hepinize güveniyorum.

(Onlara özel bir meseleyi anlatmak isteyerek.)

Şimdi dinleyiniz, bak, ne diyorum.

Müritlik aşkımız tek işimizdir.

Ebu Mervan Ağa mürşidimizdir.

Şairdir, mürşittir ve evliyâdır.

Yolunda yolcular hep ağıniyâdır.

Sizi bu gelişle tebrik edecek.

Ve size güzel bir şiir verecek.

(Fuzûlî'yi onlara göstererek, yavaş sesle.)

Bak, bak, o adamı tanıyacaksınız.

Ona fız, fız, diye bağıracaksınız.

(Sağa doğru gitmek için Tekçe'ye ve Göyce'ye bir işaret ederek, bu defa yüksek sesle)

Aman, eyvah, eyvah, değişti eyyam.

EBU MERVAN — (Sağdan görünüp, onları işaretlerle çağırır.

(Derviş, Tekçe ve Göyce Ebu Mervan'a yaklaşarak, onunla birlikte sağa doğru giderler.)

FUZÛLÎ — (İleri gelip, bir an sağa doğru baktıktan sonra)

Ben bu taassubu hiç anlayamam.

(Sola doğru yönelerek.)

«Zâhidin ta'niyle döndürdüm yüzüm mihrâbdan.

Munca bulmaz ecr bin kâfer müselman eyliyen.

Derd-i hicran nâ-tüvân etmiş Fuzûlî hasteni.

Yok mudur yârab, devâ-yi derd-i hicrân eyliyen.»

(Ağır adımlarla dipten sola doğru gider.)

3. S A H N E.

Baycan ve Savalan

(Her ikisi sağ tarafta dipten sür'atle gelip, önce sola, sonra sağa doğru bakarlar.)

SAVALAN — (Sağa doğru bir işaretle.)

Herifler yine de zuhur ettiler.

BAYCAN — Boş ver canım, boş ver, çıkıp, gittiler.

Yine bekliyelim, kızlar gelirler.

Bizimle birlikte neş'elenirler.

SAVALAN — Benimki utanır, bir daha gelmez.

Karşımda her zaman gelip, görünmez.

BAYCAN — Fakat benimkinin başkadır işi.

Fatlıdır gülüşü, nazlı gelişi.

Ben onun her zaman görmek isterim.

Görünmezse yârim, ölmek isterim.

Yolunu beklerim bir özleyişle.

SAVALAN — Mecnun olacaksın sen bu gidişle.

BAYCAN — O mecnun kim imiş.

SAVALAN — Bir âşık imiş.

Bir masal âşığı, çöl âşığıymış.

Leylâ ve Mecnundur masalın adı.

BAYCAN — Türkçe de var mıdır?

SAVALAN — Belli olmadı.

Arap şairleri arapça yazmış.

Bizden olanlar da acemce yazmış.

Şimdi gönüllerde var bir intizar.

(Bir an sola doğru bakarak.)

Bunu belki bizim Fuzûlî yazar.

BAYCAN — Yazarsa ne kadar sevineceğiz.

Bir gönül aşkıyle sesleneceğiz.

Sözünü her zaman sevip, beğendim.

Yeni gazelini hemen öğrendim.

SAVALAN — Ben de beğenmişim.

Ve öğrenmişim.

«Meni candan usandırdı, cefâdan yâr usanmaz mı.

Felekler yandı âhımdan, murâdım şem'i yanmaz mı.»

BAYCAN — «Kamû bîmârinâ cânan, devâ-yî derd eder ihsan.

Niçin kılmaz mene derman, meni bîmâr sanmaz mı.»

SAVALAN — Gamım pinhan dutardım men, dediler yâre kıl rûşen.

Desem ol bî vefâ bilmen inânır mı, inanmaz mı.»

BAYCAN — «Şeb-i hicran, yanar cânım, töker kan çeşm-i giryânım.

Uyâdır halkı afgânım, karâ bahtım uyanmaz mı.»

SAVALAN — «Gül-i ruhsârına karşû gözümden kanlu akar su.

Habîbim, fasl-ı güldür bu, akar sular bulanmaz mı.»

BAYCAN — «Değildim men sanâ mâil, sen etdin aklımı zâil.

Mene ta'n eyleyen gâfil seni görgeç utanmaz mı.»

SAVALAN — «Fuzûlî rind-i şeydâdır, hemîşe halka rûsvâdır.

Sorun kim bû ne sevdâdır, bu sevdâdan usanmaz mı.»

BAYCAN — (Yeni bir düşünce ile.)

Bana bak, Savalan.

SAVALAN — Ne var, Baycan?

BAYCAN — Kız ve oğlanları toplayacağız.

Bunu koro ile okuyacağız.

SAVALAN — Peki.

BAYCAN — Peki.

(İşaretleşip, sür'atle sağa doğru giderler.)

4. S A H N E.

Fuzûlî. Sonra Tekçe, Göyce, Balaca, Baycan, Savalan ve Ağabala.

FUZÛLÎ — (Sol taraftan çeşmenin başına gelip, elini, yüzünü yıkar. Sonra ileri gelerek kendi kendine.)

Dicle'de, deryada derin sularım.

Gönlüme serpilir serin sularım.

Daima ruhlarda, hulyada sular.

Nehirde, deryada, dünyada sular.

Coşar, dalgalanır, akar, yükselir.

Benim de kalbime bir ilham gelir.

(Bir an düşünerek.)

«Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlara su.

Kim bu denlü dûtuşan odlara kılmaz çâre su.

«Sûya versin bâğban gülzârı zahmet çekmesin.

Bir gül âçılmaz yüzün tek verse bin gülzâre su.»

«Revza-i kûyuna her dem durmayıp, eyler güzâr.

Âşık olmuş gaalibâ ol serv-i hoş-reftâre su.»

«Dest-bûsî arzusuyla ölürsem dostlar.

Kûze eylen toprağım, sünun anınla yâre su.»

(Tekçe ve Göyce sağdan mütereddit adımlarla gelirler. Ellerinde kâğıt parçaları var. Fuzûlî onların sesini duyunca sükûnetle dinler. Tekçe ve Göyce yapacakları işe başlamak için işaretlerirler.)

TEKÇE — (Elindeki kâğıda bakarak.)

Ateşe vermiş samanı.

Ne dini var, ne imanı.

GÖYCE — Fız, fız, Fuzûlî.

Fız, fız, Fuzûlî.

TEKÇE — Kalemi almış eline.

Bir söz de gelmez diline.

GOYCE — Fız, fız, Fuzûlî.

Fız, fız, Fuzûlî.

TEKCE — Nun gibi yazmış elifi.

Şiîlerin muhalifi.

GÖYCE — Fız, fız, Fuzûlî.

Fız, fız, Fuzûlî.

TEKÇE ve **GÖYCE** — (Birlikte.)

Fız, fız, Fuzûlî.

Fız, fız, Fuzûlî.

(Balaca, Baycan, Savalan ve Ağabala sağdan sür'atle gelip, Tekçe'yi ve Göyce'yi susturmak isterler.)

FUZÛLÎ — (Balaca'yı ve arkadaşlarını işaretle durdurarak, alaylı bir gülümseme ile kendi kendine.)

«Pehlevanlar bâd-pâlar seğirdende her taraf. Tıfl hem cevân eder, ammâ ağaçtan âtı var.»

(Tekçe'yi ve Göyce'yi şefkatle süzerek.)

Sizin hicvinizi duyup, dinledim.

Bir cevap vermeğe lüzum görmedim.

BALACA — (Tekçe'yi ve Göyce'yi işaretle Fuzûlî'ye hitaben.)

Bunları buraya bir koşturan var.

FUZÛLÎ — (Balaca'ya susmak şartı ederek, yine Tekçe'ye ve Göyce'ye.)

Evet, sizi böyle konuşturan var.

Edepli olmağa dikkat ederek.

Daima saygiyle konuşmak gerek.

TEKÇE — Fakat mezhebiniz başkadır sizin.

FUZÛLÎ — (Onu mânalı süzerek.)

Soyadşlık yolunda bu işler hazin.

BALACA — Mezhep hevesiyle bu iş ayandır.

Bunların mürşidi Ebu Mervan'dır.

TEKÇE — O, büyük şairdir ve pîrimizdir.

GÖYCE — Onun her bir sözü ezberimizdir.

BAYCAN — Demek, o göndermiş.

SAVALAN — (Tekçe'ye ve Göyce'ye karşı.)

Ah, zavallılar.

FUZÛLÎ — (Baycan'a ve Savalan'a susmak işareti edip,

yine Tekçe'ye ve Göyce'ye hitaben.)

Dünyada büyükler, küçükler de var.

AĞABALA — (Fuzûlî'yi Tekçe'ye ve Göyce'ye gösterek.)

Asıl büyük şair...

FUZULİ — (Ağabala'yı işaretle susturarak.)

Pek belli değil.

Fuzûlî o kadar ilimli değil.

Sadece söylerim, sözler dizilir.

Mânası var ise, bir şey sezilir.

Büyükler yanında küçüktür yerim.

(Tekçe'yi ve Göyce'yi yine şefkatle süzerek.)

Eğer dinlerseniz, bir şey söylerim.

(Tekçe ve Göyce birbiriyle mânalı bakışıp ister istemez cevap verirler.)

TEKÇE — Dinleriz.

GÖYCE — Dinleriz.

FUZÛLÎ — (Bir an sükûttan sonra.)

Bağçede güller açılır.

Nerde gönüller açılır.

Dertli bu diler açılır.

Aman, amanım, ey felek.

Benim gülüm, gül derenim.

Herkese derman verenim.

Derdimi bilmez ki, benim.

Aman, amanım, ey felek.

Ben ne zaman şâd olmuşum.

Sanma ki, âzâd olmuşum.

Yâr yanında yâd olmuşum.

Aman, amanım, ey felek.

Yanan bu canım da benim.
Çeşm-i giryânım da benim.
Şeb-i hicrânım da benim.
Aman, amanım, ey felek.

Ok atılır, yay olurum.
Fuzûli bir bay olurum.
Hemişe rüsvay olurum.
Aman, amanım, ey felek. (1).

(Tekçe ve Göyce hayretle, Balaca ve arkadaşları sevinçle bakışrlar.)

(1. Perdenin sonu.)

(1) — Bu piyeste Fuzûli'den alınan parçalar tırnak içinde gösterilmiştir. Bâzan da onun sözlerinin ilhamıyla mısralar yazılmıştır. Yukardaki mısraların kaynağı meşhur: «BE-Nİ CANDAN USANDIRDI...» gazelidir.

H. PERDE

I. TABLO.

Aynı dekor.

I. S A H N E.

Baycan, Savalan, Ağabala. Sonra Göyçek ve Kaşeng.
(Baycan, Savalan ve Ağabala sağdan gelip, yine sağa doğru bakarlar.)

BAYCAN — Gençliğin hakkıdır, düşünmek gerek.
Oynamak, eğlenmek, sevinmek gerek.
Bunların hepsi tabii bir iş.
Fuzûli Ağamız bak, ne söylemiş.
İftihar eylesin sevgiyle hayat.
Ayrılmaz şeylerdir sevgi ve hayat.
Kimsesizlik gençliği.
Sürüklüyor hiçliğe.
Fakat gönül birliği.
Hayat verir gençliğe.

SAVALAN — (Ağabalaya.)

Sen de Ağabala, artık nişanlan.

BAYCAN — (Sağa doğru bir işaretle.)

Geliyorlar, geliyorlar, bak, bak, Savalan.

(Sağa doğru bakarak.)

Doğudan yükselen bir Tan yıldızı.

Sular da sevmiştir bu bizim kızı.

Ruhumu okşuyor gözleri, kaşı.

Onunla süslenir çeşmenin başı...

(Göyçek ve Kaşeng ellerinde güğümlerle sağdan gelirler.)

SAVALAN — (Kızlara.)

Artık su işini bitireceksiniz.

Kızlarla birlikte geleceksiniz.

KIZLAR — Peki, peki.

BAYCAN — (Kızlara.)

Çok geç kalmayınız, bekliyeceğiz.

Okuyup, oynayıp, eğleneceğiz

KIZLAR — Peki, peki.

(Kızlar çeşmeden güğümlerini doldurup dönerler.

Baycan, Savalan ve Ağabala işaretleşerek, sola, kızlar sağa doğru giderler.)

2. S A H N E.

Yakşı ve Balaca.

(Yakşı sağdan elinde güğümle gelip, güğümü çeşmede doldurarak, geri döner.)

BALACA — (Sağdan sür'atle gelip, onunla karşılaşırken, onun güğümünü almak isteyerek.)

Ver ben götürüyüm.

YAKŞI — (Güğümü vermiyerek.)

Hayır, lüzum yok.

Etraftan geçenler, görenler de çok.

Sen yabancı bir genç, ben dul bir kadın.

Bu yerleri henüz anlayamadın.

Bu yerler kapalı, eski bir diyar.

Toplumun şüphesi ve baskısı var.

Şüpheli-şüpheli bakıp, giderler.

İnsanı dünyada rezil ederler.

(Onu bir an mânalı süzerek.)

Bir de bana göre küçüktür yaşın.

Kendi durumunu bir düşün, taşın.

Senin eşitlerin güzel kızlardır.

BALACA — Fakat benim size bir sözüm vardır.

Ağam hakkındadır.

YAKŞI — (Bir an düşünerek.)

Demek ki, böyle.

BALACA — Evet, böyle.

YAKŞI — (Yine bir an düşünerek, yeni bir kararla.)

İstersen eve gel, sözünü söyle.

BALACA — (Sevinçle.)

Peki, geleceğim, geleceğim.

YAKŞI — (Ondan ayrılırken, bir daha ona hitaben.)

Ağamı her zaman ben de anıyorum.

Uzaktan uzağa onu tanıyorum.

Adını işitip, sözüne uydum.

Azerbaycan'da, Tebriz'de duydum.

BALACA — Yeriniz Tebriz mi?

YAKŞI — Evet, Tebriz'dir.

Bütün o bölgeler öz yerimizdir.

Fuzûlî Ağamız bir ün salmıştır.

O yerlere kadar çok tanınmıştır.

Bir de işitmişim, bir kızı sevmiş.

Sonra bırakmıştır.

BALACA — Bunu kim demiş?

Yalancı herifler buluşmuşlardır.

Ve böyle bir yalan uydurmuşlardır.

Tabii, Ağam da sevmeli idi.

Görüp, sevdiğini övmeli idi.

Bir kızı sevmişti, Hicran'dı adı.

Fakat düğün yapmak mümkün olmadı.

O kız hakikaten güzel bir kızdı.

Temizdi, süssüzdü ve boyasızdı.

Irak'ı Arap'ta doğmuştu o da.

Ve hasret kalmıştı bir Ana yurda.

Babayla, anayla feryat ettiler.

Sonra Ana yurda dönüp gittiler.

Ata toprağını görecektirdi.
Bir daha gurbete gelecektirdi.
Fakat gelmediler, görünmediler.
Bir ahd ü peymânı düşünmediler

YAKŞI — Bir ahd ü peymân mı?

BALACA — Evet, böyleydi.

Hicran ayrılırken, gelirim dedi.
Artık yıllar geçti, ne gelen vardır.
Ne de vaziyeti bir bilen vardır.
Ülkeden ülkeye uzundur yollar.
Kim bilir, belki de ölmüştür onlar.
(Bir an mânalı bakışırlar.)

YAKŞI — Peki, bekliyeceğim.

BALACA — Geleceğim, geleceğim.

(Yakşı sür'atle sağa gider. Biraz bekledikten sonra
Balaca da onu takip eder.)

3. S A H N E.

Baycan, kızlar ve oğlanlar. Sonra Fuzûlî.

(Baycan soldan gelip, sağa doğru çağırış işareti eder,
Göçek, Kaşeng, bir kaç kız ve bir kaç oğlan sağdan ge-
lip, Baycan'la beraber sola doğru giderler. Bu defa kızlar
güğümsüzdürler.)

FUZÛLÎ — (Sağdan ağır adımlarla gelip, dipten uzakla-
ra doğru baktıktan sonra, derin nefes alarak.)

Oh, hava, hava!..

Âb ü hava!..

Susadım, su içtim, yine de yandım.

Yazarken hep suyu, havayı andım.

(Çeşmeye doğru gidip, elini, yüzünü yıkadıktan son-
ra, yine derin nefes ala-ala ileri gelerek.)

Su gibi duruluk eski bir ülkü.

Suyumla, havamla yaşarım, çünkü:
«Ne yanar kimse mene âteş-i dilden özge.
Ne açar kimse kapım, bâd-i sabâdan gayrı.»
«Ney-i bzm-i gamem ey mâh, ne bulsan yele
ver.

Oda yanmış kuru cismimde hevâdan gayrı...»

(Koro sesini iştirken, heyecanla dinler ve arada-sıra-
da elleriyle koro ahengine uygun hareketler yapar.)

KORO — (Koro ile okuyan kız ve oğlanların sesleri sol-
dan uzaklardan duyulur.)

«Meni candan usandırdı.

Cefâdan yâr usanmaz mı.

Felekler yandı âhımdan.

Mûradım şem'i yanmız mı.»

«Kamû bimârınâ cânân.

Devâ-yi derd eder ihsan.

Niçin kılmız mene derman.

Meni bîmâr sanmaz mı.»

«Gamım pinhan dutardım men.

Dediler yâre kıl rûşen.

Desem ol bî vefâ bilmen.

Înânır mı, inanmaz mı.»

FUZÛLÎ — (Kendi kendine.)

Sözleri ahenkli, sesleri güzel.

Ne kadar sevilmiş böyle bir gazel.

(Âni bir sükûtle.)

Sözüm feryadımdır, şairlik işim.

Demek ki, bir şeyler yazabilmişim...

(Koro sesi yakından işitilir. Fuzûlî yine heyecanla
dinler.)

KORO — «Şeb-i hicran, yanar cânım.

Töker kan çeşm-i giryânım.

Uyadır halkı afgânım.

Kara bahtım uyanmaz mı.»

«Gül-i ruhsârına karşı.
Gözümünden kanlu akar su.
Habîbim, fasl-ı güldür bu.
Akan sular bulanmaz mı.»
«Değildim men sanâ mail.
Sen ettin aklımı zâil.
Mene ta'n eyliyen gâfil.
Seni görgeç utanmaz mı.»
«Fuzûlî rind-i şeydâdır.
Hemîşe halka rüsvâdır.
Sorun kim bu ne sevdâdır.
Bu sevdâdan usanmaz mı...»

(Koroyu bitiren kızların ve oğlanların neş'eli sesleri duyulur.)

FUZÛLÎ — (Sola doğru yönelerek, kendi kendine.)
«Fuzûlî rind-i şeydâdır.
Hemîşe halka rüsvâdır.
Sorun kim bu ne sevdâdır.
Bu sevdâdan usanmaz mı?...»

(Ağır adımlarla sola doğru gider.)

4. S A H N E.

Derviş, sonra kızlar, oğlanlar, Ebu Mervan, İbni Yaman, Atabeyli, bir kaç göçmen ve Fuzûlî.

DERVİŞ — (Sağdan sür'atle gelip, sola doğru nefretle bakarak.)

Aman, eyvah, değışti eyyam.
Perişan olmuştur Bağdat ile Şam.
Yine, yine onlar.
Yine kızlar, oğlanlar.
Yine kızlar, oğlanlar.

(Kızlar ve oğlanlar soldan şen seslerle çeşme başına gelip, ellerini, yüzlerini yıkar ve su içerler. Derviş sağa doğru bir çağırış işareti eder.)

EBU MERVAN — (Sağdan elinde bir değnekle gelip,

kızlara ve oğlanlara doğru nefretle bakar.)

DERVİŞ — (Kızlara ve oğlanlara doğru işaretle, Ebu Mervan'a hitaben.)

Bu genç heriflerin nesline lânet.

EBU — MERVAN — Bunların hepsine hepsine lânet.

DERVİŞ — (Yerden bir taş alarak.)

Lânet, lânet!..

(Ebu Mervan ve Derviş çeşmeye doğru ilerleyip, taş ile, değnekle gençlere saldırırlar. Kızlar bağırışırlar. Oğlanlar cesaretle savunurlar.)

İBNİ YAMAN — (Sağdan gelip, sırita sırita bağırarak.)

Vur!..

Vur!..

(Atabeyli ve bir kaç göçmen sağdan sür'atle gelirler. Atabeylinin kırbaçı elindedir. İbni Yaman Atabeyliyi görünce, susarak, sağa doğru sıvışır.)

ATABEYLİ — Durunuz!..

Durunuz!..

(Çeşmeye doğru ilerleyip, araya girer. Ebu Mervan'ın elindeki değneği alıp, bir tarafa fırlattıktan sonra, kızlara ve oğlanlara hitaben.)

Haydi, gidiniz!..

(Kızlar ve oğlanlar saygı ile baş eğip, sağa doğru giderler. Fuzûlî soldan görünüp, konuşmaları dinler.)

DERVİŞ — (Atabeyliye.)

Siz bu hengameyi görmez misiniz?

EBU MERVAN — (Sağa doğru bir işaretle Atabeyliye hitaben.)

Bunlara bir öğüt vermez misiniz?
Bu Etrâk içinde yok mu bir yasa?
Sizin bir fikriniz, sözünüz yoksa,
Düşünmeyiniz ki, ben de sözsüzüm.
Duyup, işittiniz, işte bir sözüm:

Oğlanlar büyüyüp olur bir kişi.
Evde kadın olmak kızların işi.

ATABEYLİ — (Ebu Mervan'ı nefretle süzerek.)

Bu da benim sözüm:

Analık zevkini sezer Türk kızı.

Bir açık alınla gezer Türk kızı.

FUZÛLÎ (Atabeyliye yaklaşarak, Ebu Mervan'a ve Derviş'e karşı.)

Bu ise benim sözüm:

Her an, her yerde.

«Doğrular ile gez ki, seni ser-bülend ede.

Eğriler ile eyleme elbette imtizâc.»

(Birden Ebu Mervan'a karşı nefretle bağırarak.)

İç yüzünü aç!..

Bizlere bir savaş ilân ettiniz.

Hiciv yazdırdınız ve söylettiniz.

Ben ne şiirsizdim, ne şuursuzdum .

Fakat size karşı sadece sustum.

Evet, Ebu Mervan, bu işler böyle.

Şimdi karşılaştık, sözünü söyle.

EBU MERVAN — Ben söze başlarsam, sen ne yaparsın.

Sen yalnız kadına, kıza taparsın.

DERVİŞ — (Fuzûlî'yi işaretle Atabeyliye hitaben.)

Onun gayesi hep kız ile kadın.

EBU MERVAN — ((Fuzûlî'ye karşı.)

İşte senin gayen ve itikadın.

ATABEYLİ — Artık yeter.

EBU MERVAN — Hayır, yetmiyor.

Ne kadar söylersek, yine bitmiyor.

(Fuzûlî'yi işaretle.)

Dilinde şarkısı ve gazelleri.

Metheder şarabı ve güzelleri.

Bizimse şiirimiz hep kasideler.

Konuşmuş Şâhenşah ve şahzadeler.

(Gösterişli bir ifade ile.)

Dünyaya hükmeden sülâle çoktur.

Fakat Safeviden büyüğü yoktur.

Hükmeder Şâhenşah ve İranlılar.

Taht ile, tâç ile yaşasın onlar.

FUZÛLÎ — (Alaylı gülerek.)

Taht ile, tâç ile saray hükmeder.

Fakat bir gün gelir, yok olup, gider.

(Kendi kendine, fakat Derviş'le Ebu Mervan'a işittirmek isteyerek.)

«Pâdişâh-ı mülk dînâr ü direm rüşvet verip.
Feth-i kişver kılmağa eyler müheyyâ leşkeri.»

«Gösteren sâatde devrân-ı felek bir inkılâb.
Hem özü fânî olur, hem leşkeri, hem kişveri...»

EBU MERVAN — (Yine Fuzûlî'ye işaretle Atabeyliye hitaben.)

İşte işittiniz, böyledir sözü.

Böyle nutuk çeker, kızarmaz yüzü.

Saraya muhalif, şâha muhalif.

(Fuzûlî'yi işaretle.)

Osmanlı câsususu işte bu herif.

DERVİŞ — Casus heriflerin hepsine lânet!..

ATABEYLİ — (Ebu Mervan'ı ve Derviş'i kırbaçla korkutarak.)

Susunuz, susunuz, bu ne cesaret!..

EBU MERVAN — (Sağa doğru kaçıp, gitmek için, Derviş'e bir işaret ederek, Atabeyliğe karşı.)

Artık tanıyoruz her ikinizi.

Şâhenşah serdarı susturur sizi.

DERVİŞ — (Atabeyliye karşı.)

Evet, tanıdık sizi.

Ve mezhebinizi!..

ATABEYLİ — (Hiddetle.)

Susunuz, susunuz!..

(Ebu Mervan'ı ve Derviş'i şiddetle kırbaçlar. Ebu Mervan ve Derviş sağa doğru kaçıp, giderler.)

FUZÛLİ — (Çok üzüntülü halde kendi kendine.)

Ah, bu hainlik, bu hiddet nedir?..

ATABEYLİ — Üzülme, kardeşim, onlar böyledir.

Soysuz heriflerle uğraşmıyalım.

Kendi işimiz var, meşgul olalım.

Bugün konuklara açıktır yollar.

(Sağa doğru bakarak.)

Hah, işte onlardır, bak, geliyorlar.

Anayurdumuza döneceklerdir.

Sonra göç edecek, geleceklerdir.

FUZÛLİ — (Sağa doğru bakarak.)

Konuk dostlarımız, demek ki, onlar.

Benim de onlara bir mektubum var.

(Cebinden bir mektup çıkarıp, bekler.)

5. S A H N E.

Atabeyli, Fuzûli, Göçmenler, Hankişi, Beyoğlan, Kızlar ve Oğlanlar.

(Hankişi, Beyoğlan, Kızlar ve Oğlanlar sağdan gelirler.)

HANKİŞİ — (Atabeyliye ve Fuzûliye.)

Dönüp, buluşmayı arzu ediyoruz.

Sağlıkla kalınız, artık gidiyoruz.

BEYOĞLAN — (Atabeyliye ve Fuzûli'ye.)

Hepimiz Bozkurtlu Oğuz oğluyuz.

Teşekkür ederiz, size borçluyuz.

Bizi kardeş gibi görüp sevdiniz.

ATABEYLİ — (Hankişiye ve Beyoğlan'a.)

Fakat bir gün daha bekleyediniz.

(Baycan'a ve Savalan'ı işaretle.)

Düğün yapıyorlar oğuz zadeler.

Gelecek hanende ve sazandeler.

Fuzûli şiirini dinliyeceğiz.

HANKİŞİ — Hayır, vakit yoktur, biz gideceğiz.

(Fuzûli'yi saygı ile süzerek.)

Zaten kalbimizde söz dolup, taşar.

Sözüyle, aşkıyle Fuzûli yaşar.

Fakat akrabamız dertli ve mahzun.

Bizi bekliyorlar, yollar da uzun.

BEYOĞLAN — Evet, çoluk, çocuk hep bekliyorlar.

FUZÛLİ — (Hankişi'ye ve Beyoğlan'a.)

Size söylemişim, bir mektubum var.

Belki o yerlerden geçer yolunuz.

HANKİŞİ — (Fuzûli'nin verdiği mektubu alarak.)

Bulup, vereceğiz, emin olunuz.

BEYOĞLAN — (Fuzûli'ye.)

Hattâ getiririz Hicran bacıyı.

FUZÛLİ — (Hankişi'yi ve Beyoğlan'a şefkatle süzerek.)

Bu hicran derdiyle duyduk acıyı.

Derdimiz, acımız yurtta duyulsun.

Yolunuz uğurlu ve açık olsun.

ATABEYLİ — (Hankişi'yi ve Beyoğlan'ı ayrı ayrı kucaklıyarak.)

Hankişi, Beyoğlan, aziz beylerim.

Fuzûli söyledi, ben de söylerim.

Vatan, vatan diye bu gurbet elde.

Bir uzun destandır derdimiz dilde.

Gönülden gönüle dostluk var olsun.

Vatana bizlerden selâmlar olsun.

HANKİŞİ ve BEYOĞLAN — Sağlıkla kalınız.

Sağlıkla kalınız!..

UĞURLAYANLAR — Uğurlar olsun!..
Uğurlar olsun!..

(Hankişi ve Beyoğlan sola doğru yönelirler. Sahnede-
kilerin hepsi onları uğurlaya-uğurlaya sola doğru gider-
ler.)

6. S A H N E.

Fuzûlî, Balaca ve Yakşı. Sonra Güllü.

BALACA — (Sağdan sür'atle gelip, sola doğru çağırarak.)
Ağam!.. Ağam!..

(Sola doğru gider ve biraz sonra Fuzûlî ile beraber
geri gelir.)

FUZÛLÎ — Yine de ne vardır? Nerede kaldın?

BALACA — Ağam!

Beni çağırmaştı o güzel kadın.

Bir şeyler düşündüm, konuştum öyle.

FUZÛLÎ — Bak, yine ne yaptın, bu nedir böyle?

Ona ne söz söyle, ne sırrımı aç.

BALACA — Ağam, Ağam!

Tebriz'den gelmiştir, yardıma muhtaç.

FUZÛLÎ — (Onu işaretle susturmak isterken, bir an düşünerek.)

Tebriz'den mi gelmiş?

BALACA — Evet, Tebriz'den.

Boyu, sülâlesi, her şeyi bizden.

FUZÛLÎ — Muhtaç mıdır, dedin?

BALACA — Muhtaçtır, evet.

Lütfen bir himmet.

(Fuzûlî gizli bir heyecan içinde kalır. Balaca fırsat
bularak, biraz daha cesaretle konuşmağa başlar.)

Ana yurdumuzun bir yurttaşdır.

Bir dul hanım imiş, adı Yakşı'dır.

FUZÛLÎ — Yakşı mıdır?

BALACA — Evet, Yakşı'dır.

Nasıl anlatayım, macera uzun.

Bir güzel kızyıymış öz yurdumuzun.

Yaşlı bir şahzade görüp, beğenmiş.

Hemen benim diye emrini vermiş.

Adamlar genç kızı almış araya.

Alıp, götürmüşler büyük saraya.

FUZÛLÎ — Demek parlamıştır talih yıldızı.

Nasıl muhtaç olur bir saray kızı?

BALACA — Hayır, hayır, Ağam.

O ne saraylıdır, ne şahzadedir.

Fakir bir amcanın meskenindedir.

Saray hayatını hiç sevmemiştir.

Şahı, şahzadeyi beğenmemiştir.

Tahran'dan kaçarak Bağdad'a gelmiş.

Sizden de çok gazel okumuş, bilmiş.

Hep sizden bahseder..

FUZÛLÎ — (Gizli bir heyecanın etkisi ile.)

Sus, artık yeter!..

(Kendi kendine.)

Kalbinde dert coşar, figan yükselir.

Hicranlı bir âşık ne yapabilir?

(Bir an düşünerek, sür'atle sağa doğru gider.)

BALACA — (Onun arkasından bakıp, kurnazca düşünerek.)

Ruhunuzda şefkat, kalbinizde gam.

Yumuşalrsınız, muhterem Ağam!..

(Sağa doğru gitmek isterken, sağdan elinde güğümle
gelen Güllü ile karşılaşır.)

GÜLLÜ — (Çeşmeye doğru yönelirken, âni bir tereddüt-
le Balaca'ya hitap eder.)

Artık bekliyemem, bu iş düzelsin.

Kapımız açıktır, elçiler gelsin.

BALACA — (Onu muhabbetle süzerek.)

Gelecek, gelecek, Ağam da duymuş.
Hayırlı bir işe çok memnun olmuş.
Fakat her bir işin sırası vardır.
Biliyorsun, Ağam da şimdi bekârdır
Evlenmek en güzel bir düşüncedir.
Ağamın sırası bizden öncedir.

GÜLLÜ — Gerçek mi bu haber?

BALACA — Evet, gerçektir.

Ağam bizden önce evlenecektir.

GÜLLÜ — Kiminle evlenir?

BALACA — (Kurnazca bakarak.)

Bilenler bilir.

Bir gönül sultanı, gülcihanımla.

Güzeller güzeli Yakşı hanımla.

GÜLLÜ — (Bir an sağa doğru bakıp, düşünerek.)

Tanıyorum tanıyorum, başta tâcımız.

Hanımlar hanımı, Yakşı bacımız.

II. PERDE.

2. TABLO.

Aynı dekor.

I. S A H N E.

Kızlar, oğlanlar. Sonra Ebu Mervan, Derviş ve İbnî Yaman.

(Baycan, Savalan ve Ağabala bir kaç gençle beraber dipten ortada tahtalardan bir basamak yapıyor, düğün yeri hazırlıyorlar. Basamığın orta bölümü biraz yüksektir. Bu tablonun sonuna kadar gençler çalışmakta devam ederler. Kızlar sağdan güğümlerle gelip, çeşmeden su taşıyorlar. Ebu Mervan ve Derviş soldan ön tarafa gelerek, kendilerini göstermek istemeden, konuşuyorlar.)

EBU MERVAN — Serdara söyledim, baktı, dinledi.

(Sağa doğru bir işaretle.)

Bu casus herifler yok olsun, dedi.

İranlı memurlar geleceklerdir.

Bunlarla bir hesap göreceklerdin.

(Çalışan gençlere doğru bakıp, alaylı gülerek.)

Şimdi düğün yeri hazırlıyorlar.

Fakat bu işleri hiç bilmiyorlar.

DERVİŞ — Matem günü olur bugün inşaallah.

EBU MERVAN — İnşallah, inşaallah.

İBNİ YAMAN — (Sağdan sür'atle gelerek.)

Haberiniz var mı?

EBU MERVAN — Ne var? Hayrola?

İBNİ YAMAN — Osmanlı Sultanı çıkmıştır yola.

Bağdad'a geliyor, huduttan geçmiş.

DERVİŞ — Aman, eyvah, değışti bu iş.

EBU MERVAN — (Kurnazca düşünerek.)

Şu halde bu işin acelesi var.

(Sağa doğru gitmek için onlara bir işaret ederken, Ah-diye, durup, sola doğru yönelerek.)

Gizlice gidelim, gelir canavar.

(İbni Yaman'a.)

Gel sen de gidelim.

İBNİ YAMAN — Hayır, gidemem.

Şimdi bir işim var, ihmal edemem.

(Ebu Mervan ve Derviş sür'atle sola doğru giderler.)

İbni Yaman sağa doğru bakarak, kendi kendine.)

Osmanlı devrinde yüzümüz gülmez.

○ Fuzûlî herif kiramı vermez.

Bırakmıyacağım.

Şimdi alacağım.

2. S A H N E.

İbni Yaman, Atabeyli ve Fuzûlî.

(Atabeyli ve Fuzûlî sağdan gelirler.)

ATABEYLİ — (Çalışan gençlere doğru bakarak.)

Hah, yapıyorlar.

Çalışıyorlar.

(Atabeyli ve Fuzûlî gençlere yaklaşır, «Aferin! Aferin!» diye, çalışmalarını yoklar, sonra beraberce ileri gelirler.)

İBNİ YAMAN — (Fuzûlî'ye yaklaşarak.)

Bizim ev kiramız!

(Fuzûlî ceplerini araştırır.)

ATABEYLİ — (Cebinden akçe çıkarıp, İbni Yaman'a vererek.)

Alınız, alınız!

(İbni Yaman akçeyi alıp, sür'atle sağa gider.)

FUZÛLİ — Teşekkür ederim, borcum çoğalır.

ATABEYLİ — Hayır canım, ne borç, ne hesap kalır.

Hattâ söz vermişim, arıyacağım.

Biraz daha güzel ev bulacağım.

(Fuzûlî'yi bir an bir iyilik duygusu ile süzerek.)

Bir de bir sözüm var, çok dostândır.

Evleneceksiniz!.. Bekârlık nedir.

FUZÛLİ — Ah, ilâhî dostum, ne diyorsunuz.

Benim hicranımı biliyorsunuz.

Kendi hicran derdim kalbimde kalsın.

(Çalışan gençlere doğru bakarak.)

Şimdi gençlerimiz neş'eye dalsın.

(Çalışan gençleri işaretlerle.)

İkili bir düğün başlıyor bugün.

Bunlara karışsın bir yeni düğün.

ATABEYLİ — Bir yeni düğün mü?

FUZÛLİ — Evet, yenisi.

Düğün olayların en sevimlisi.

Gönülden gönüle bir yol bulunca.

Bir kızla sevişmiş bizim Balaca.

Kızın babasıyla bir konuşalım.

ATABEYLİ — Hay, hay, gecikmeden gel konuşalım.

Acele olunca iş ciddileşir.

Nişan da, düğün de hemen birleşir.

Kızın adı nedir?

FUZÛLİ — Adı Güllü'dür.

Babası komşumuz bay Püsküllü'dür.

ATABEYLİ — Tanıyorum tanıyorum, haydi gidelim.

Bir gönül evini âbâd edelim.

(Sağa doğru yönelirken çalışan gençlere doğru bakarak.)

Gençler, çabuk, çabuk, haydi bakalım.

Sizin hepinize nişan takalım.

(Atabeyli ve Fuzûlî sağa doğru giderler.)

3. S A H N E.

Yakşı ve Balaca. Sonra Güllü.

(Yakşı ve Balaca sağdan gelirler. Yakşı'nın elinde güğüm var.)

BALACA — Nereden biliyorsunuz?

YAKŞI — (Mânalı gülerek.)

Biz bilmez miyiz?

Bu işi düşünmez ve sezmez miyiz?

Gençlik çağınızda geliyorsunuz.

Güllü hanım kızla sevişiyorsunuz.

(Çalışan gençleri işaretler.)

İki düğün işi hazırdır bugün.

Belki de başlanır üçüncü düğün.

Her şey gönüllerin isteğiyledir.

İtiraf ettin mi?

BALACA — Evet, böyledir.

Fakat düğün işi çok şüphelidir.

YAKŞI — Şüpheli olmasın, Ağana bildir.

BALACA — Zaten Ağam duymuş, bir şey yapacak.

YAKŞI — İnşallah, inşallah...

(Çeşmeye doğru ayrılmak isterken, bir daha ona hitap ederek.)

Fakat bana bak.

Benim merağımı düşünecektin.

Ağandan bir gazel getirecektin.

BALACA — Getirdim, getirdim.

(Cebinden bir kâğıt parçası çıkarıp, ona verir.)

YAKŞI — (Kâğıda bakıp, okuyarak.)

«Aşkdan cânımda bir pinhan maraz var ey hekim.

Halka pinhan derdim, izhâr etme, zinhâr ey hekim...»

(Kâğıdı koynuna koyarak.)

Evet, ey hekim.

Ey hekim...

Balaca'ya başı ile teşekkür işareti ederek, çeşmeden güğümünü doldurup, sağa doğru gider. Düğün yeri hazırlığında çalışan Ağabala Balaca'yı işaretlerle çağırır. Balaca dibe doğru gidip, gençlere yardım eder.)

GÜLLÜ — (Sağdan sür'atle gelip, Balaca'yı işaretlerle çağırarak.)

Gel, gel!..

BALACA — (İleri gelerek.)

Ne var Güllü?

GÜLLÜ — Gel, bir şeyler var.

Elçiler babamla konuşuyorlar.

BALACA — Hangi elçilerdir?

GÜLLÜ — Sen bilmez misin?

Acele bir iş var, sevinmez misin?

Fuzûlî Ağamız ve Başkan Ağa.

Geldiler babamdan bir söz almağa.

BALACA — (Sağa doğru bakıp, neş'e ile gülerek.)

○ hangi söz imiş?

GÜLLÜ — Ah, yine de duymaz, düşünmez misin?

Bir evet sözüdür, istemez misin?

BALACA — A!.. Demek bir evet, mutlu bir evet.

Tabii, ben kendim isterim, fakat.

Bilmem ki, babanız ne söyleyecek.

GÜLLÜ — Her halde elçiler üzülmecek.

Bir «Evet» bulunur, «Hayır» bulunmaz.

BALACA — (Onu muhabbetle süzerek.)

Ya senin evet'in.

GÜLLÜ — (Nazlanarak.)

Pek belli olmaz.

4. SAHNE.

Öncekiler, Kızlar, Hanende ve Sazendeler.

(Soldan musiki sesi duyulur. Sahnedekiler sola doğru sevinçle bakarlar.)

BALACA — (Güllü'ye.)

Bak, «Evet» olunca işler düzeldi.

Sazendeler geldi, hanende geldi.

(Hanende ve sazendeler çalıp, okuya-okuya soldan gelirler. Bir kaç kız sağdan, çalışan gençler dipten ileri gelip, heyecanla dinlerler.)

HANENDE — «Âşıklar bağlıdır gönül ahdına.

Başında tâcınla otur tahtına.

Bir gönül yıldızı çıktı bahtına.

«Görüm a bey, toyun mübarek olsun.

Sağ dişine, sol dişine borç olsun.»

Hay borç olsun.

KIZLAR ve OĞLANLAR — Hay borç olsun.

Hay borç olsun.

HANENDE — Yan gider ay balam deryada balık.

Aşkın diyarını verdiler salık.

Sazendeye gömlek, bana arkalık.

«Görüm a bey toyun mübarek olsun.

Sağ dişine, sol dişine borç olsun.» (1)

Ay borç olsun.

KIZLAR ve OĞLANLAR — Hay borç olsun.

Hay borç olsun.

Hay borç olsun.

(1) — Azerbaycan düğünlerinde her zaman okunan bu üçlüklerin bazı mısraları değiştirilmiş, fakat nakarat aynıyledir.

II. PERDE.

Aynı dekor.

3. TABLO.

Fuzûlî, Atabeyli, Balaca, Baycan, Savalan, Ağabala, Yakşı, Güllü, Göyçek, Kaşeng, yaşlı erkekler, kadınlar, genç kızlar ve oğlanlar.

(Düğün yeri artık hazırlanmıştır. Hanende ve sazendeler basamağın ortadaki yüksek bölümünde oturmuşlar. Göyçek, Baycan Kaşeng, Savalan, Güllü ve Balaca düğün elbiseleriyle solda yan-yanaya sıralanmışlar. Fuzûlî, Atabeyli, Ağabala, erkekler, kadınlar, kızlar ve oğlanlar sağ tarafta toplanmışlar. Yakşı da sağdan gelip, kadınların arasına katılır. Hanende ve sazendeler çalıp, okuyorlar.)

HANENDE — (Bir Azerbaycan hanendesi gibi «Seygah» makamında okuyor.)

«Aşkdan cânımda bir pinhan maraz var ey hekim.

Halka pinhan derdim, izhâr etme, zinhâr ey hekim.

Var bir derdim ki, çok dermandan artıkdır mene.

Koy meni derdimle dermân eyleme var ey hekim.

Ger basıp el nabzımâ teşhîs kılсан derdimi.

El emâne kılma her bî-derde izhâr ey hekim.

Gel benim bihûd tedbirimde sen bir say kıl.

Kim olam bû derde artık giriftâr ey hekim.

Gör ten-i uryân ilê ahvâlimi hicran günü.

Var imiş rûz-ı kıyâmet, kılma inkâr ey hekim.

Çekmeyince çâre-i derdime zahmet bilmedin.

Kim olur dermân-ı derd-i aşk düşvâr ey
hekîm.

Rence çekme sıhhat için, el Fuzûlî'den gö-
tür.

Kim kabûl-î sıhhat etmez beyle bîmâr ey
hekîm.»

(Dinliyenler alkışlıyorlar.)

ATABEYLİ — (Birden ayağa kalkarak.)

Şimdi oyun, oyun!

(Ortaya gelerek.)

Önce büyükler.

(Ağır ahenkli bir oyun havası çalıyor. (1) Atabeyli
oynaya-oynaya Fuzûlî'nin önüne gelerek.)

Ey Fuzûlî!..

Ey Fuzûlî!..

(Seyirciler şiddetle alkışlarlar. Fuzûlî de ayağa kal-
kıp, Atabeyliyle beraber oynar. Atabeyli nihayet sağ ta-
raftaki gençlere.)

Şimid de gençler.

(Ağabala'yı işaretle çağırarak.)

Gel gel!..

(Atabeyli ve Fuzûlî yerlerine otururlar. Hızlı ahenk-
le bir oyun havası çalınır. (2) Ağabala bir kızı da oyu-
na dâvet eder. Her ikisi çok hünerli oyuncular olarak,
bir hayli oynadıktan sonra, evlenenleri oyuna dâvet edip,
yerlerine otururlar.)

ATABEYLİ — Evet, şimdi genç beyler ve gelinler.

(Seyirciler yine alkışlarlar. Göyçek, Baycan, Kaşeng,
Savalan, Güllü ve Balaca ayağa kalkarak, ortaya gelip
ve birlikte oynarlar.)

(II. Perdenin Sonu.)

(1) — Azerbaycan'da böyle bir oyun havasına „Mirzayî“ denilir.

(2) — Bu oyunlarda Kerkük, Azerbaycan ve Kars folkloru dik-
kade alınacak.

III. PERDE.

I. TABLO.

Aynı dekor.

Tahta basamak kaldırılmıştır.

I. S A H N E.

Atabeyli ve bir kaç göçmen.

(Soldan uzaklardan top sesi duyulur. Atabeyli ve bir
kaç göçmen sağdan gelip, sola doğru bakarlar.)

ATABEYLİ — Cephede İranlı ve Osmanlılar.

Top menzili kadar yakındır onlar.

(Bir an düşünerek.)

Demek, geliyorlar...

(Yanıdakilere.)

Haydi, gidiniz.

Bütün soydaşlara ilân ediniz.

Cephe mesafesi artık çok kısa.

Ortalık karışır, bir şey olursa.

Biz de kendimizi savunacağız

Ve icap ederse savaşaacağız.

GÖÇMENLER — Baş üstüne.

Baş üstüne.

(Göçmenler baş eğip, sağa doğru giderler. Atabeyli
biraz sonra sağa sola doğru baktıktan sonra, sağa dönüp,
gider. Soldan yine top sesleri duyulur.)

2. S A H N E.

Ebu Mervan ve Derviş. Sonra İbni Yaman, Tekçe,
Göyce ve Bağdatlılar.

(Ebu Mervan ve Derviş sağdan gelip, sola doğru bakarlardı.)

EBU MERVAN — (Kurnazca düşünerek.)

Bu defa muhteşem Kanunî gelir.
Şiilere karşı bir Sünnî gelir.
Şimdi karşımızda bir ölüm-kalım.
Ne olur, ne olmaz, bir şey yapalım.

DERVİŞ — Baş üstüne.

Baş üstüne.

EBU MERVAN — (Cebinden çıkardığı kâğıt parçalarından birine bakıp, okuyarak.)

Dünyaya hükmeden sülâle çoktur.
Fakat Safeviden büyüğü yoktur.
(Kâğıda bakmadan düşünerek.)
Safevî şâhına böyledir sözüm.

(Elindeki başka bir kâğıda bakıp, yine kurnazca düşünerek.)

Osmanlı için de vardır bir sözüm.
(Dervişe.)

Artık Osmanlılar hükmeder belki.
Onlar gelirlerse, diyeceğiz ki:
(Kâğıttan okuyarak.)
Dünyaya hükmeden sülâle çoktur.
Fakat Osmanlıdan büyüğü yoktur.

DERVİŞ — Baş üstüne.

Baş üstüne.

İBNİ YAMAN — (Soldan telâşla gelerek.)

Haberiniz var mı? Bu işler fena.
İranlı bir zabıt söyledi bana.
Güya bu toplumda çalışmamışız.
Hatâyî ruhuyla konuşmamışız.

EBU MERVAN — Nasıl konuşmadık? İspat ederim.

(Sağa doğru bakıp, çağırarak.)
Haydi, toplanınız, ey müridlerim!...

(Tekçe, Göyce ve bir kaç Bağdatlı sağdan gelirler.
Ebu Mervan İbni Yaman'a hitaben.)

Sen de zabitleri çağırıp, getir.

Görsünler kim kimi methetmektedir.

İBNİ YAMAN — Baş üstüne.

Baş üstüne.

(İbni Yaman sür'atle sola gider.)

3. S A H N E.

Öncekiler. Sonra Göçmen kadınlar, erkekler, kızlar, oğlanlar, Fuzûlî, Atabeyli, Balaca ve Habibî.

(Tekçe, Göyce ve Bağdatlılar Ebu Mervan'ın ne söyleyeceğini beklerler. Tekçe ve Göyce bu defa Ebu Mervan'a karşı çok şüphelidirler.)

EBU MERVAN — (Karşısında toplananlara hitaben.)

Dünyaya hükmeden sülâle çoktur.
Fakat Safeviden büyüğü yoktur.
Şâhe şah tahtından gürler Hatâyî.
Müridler dinlesin, söyler Hatâyî.

(Elindeki bir kâğıda bakıp, okuyarak.)

«Horasan ilinde haraç verenler.
Bağdad'a varınca azâb olubdur.
Bağdad'a yetişür Şâhın kulları.
Günâhın bilenler hem yâd olubdur.
Pire hizmet eyle Sultan Hatâyî.
Pire hizmet eyle Sultan Hatâyî.

(Bir kaç kız, kadın, yaşlı ve genç erkekler, Baycan, Savalan, Ağabala, Yakşı, Güllü, Göyçek ve Kaşengle beraber sağdan gelip, dipten sağ tarafta toplanarak, alaylı bakışlarla dinlerler. Ebu Mervan biraz daha coşarak, yine kâğıttan okumağa devam eder.)

«Erenler bu yolda hazırdır hazır.
Musâhib levnini defderden kazır.
Gerekse eylesün bin kere özur.

(Dipte toplananlara doğru bir işaretle.)

Anlar ile yiyüp, içene lânet!»

DERVİŞ — (Dipte toplananlara doğru bakarak.)

Lâ'net!

Lâ'net!..

EBU MERVAN — (Kâğıttan okumağa devam ederek.)

«İblis gibi iller aybına bakup.

İmânın terk edüp, dininden çıkup.

Eliyle boynuna ilmiğin takup.

Gaybet edüp, sırrı açana lâ'net!»

DERVİŞ — Lâ'net!

Lâ'net!..

EBU MERVAN — «Hatâyî'm, der bir veliyim yoluyla.

Sultânın sohbeti her dem kuluyla.

Gönülde kibr olub soğuk dil ile.

Özün muhabbetden seçene lâ'net!»

DERVİŞ — Lâ'net!

Lâ'net!..

FUZÛLÎ — (Sağdan gelerek, dipten sağ tarafta toplananların arasına katılır.)

EBU MERVAN — (Bir an susup, Derviş'le mânalı bakıştıktan sonra, Fuzûlî'ye hitaben.)

Aklın havadadır, yerin nerede.

Sen de şairmişsin, şiirin nerede?

Şimdi zamanıdır, gel konuşalım.

Şiir meydanında karşılaşalım.

(Baycan ve bir kaç arkadaşı, ilerleyip, Ebu Mervan'ı susturmak isterler.)

FUZÛLÎ — (Gençleri işaretle durdurup, Ebu Mervan'a doğru bir an bakarak.)

Hepsini işittim bir yakın yerden.

Bütün sözleriniz hep Hatâyî'den.

EBU MERVAN — Tabii, her şeyi Hatâyî söyler.

Yanlığı anlatır, hatâyî söyler.

(Bir an düşünüp, mısraları tuhaf bir ahengle söyleyerek.)

Şâhensâh emrinde devlet-i İrân.

Osmanlı mülkünün her şeyi viran.

Hakikî şairde böyledir iman.

Kaside söyleriz, zaman bu zaman.

Bir altın kalemle yazıldı ferman.

Bak neler söylerim ben Ebu Mervan.

BAYCAN — (Ebu Mervan'a.)

Şiir söyle.

Şiir söyle.

SAVALAN ve AĞABALA — (Yine Ebu Mervan'a.)

Söyle, söyle!

FUZÛLÎ — (Sağ taraftan öne gelip, alaylı gülerek, kendi kendine.)

«Şi'r zevkinden olmayan âgâh.

Ehl-i nazmı mezemmet eylemesün.

Kendi cehlîne i'tiraf etsin,

Her kerâmâta sihr söylemesün.»

İBNİ YAMAN — (Soldan gelip, yavaş sesle Ebu Mervan'a hitaben.)

Hay, hay diyorlar.

Zabitler geliyorlar.

EBU MERVAN — (Biraz daha cesaretlelenerek, Fuzûlî'ye ve bütün sahnedekilere hitaben.)

Her kişi cehd kılıp, sahib'i irfân olmaz.

Hükmeder Şâh-i cihan, cân ile cânân olmaz.

Bir topal merkep ile meydana çıkmak mı olur.

Meclis âdâbı gerek, tersine iman olmaz.

(Fuzûlî'yi işaretle.)

Cânı cânâna verip, hicret edipdir bu adam.

Meenun aşkıyle gezer, böyle müselmân olmaz.

DERVİŞ — Olmaz, olmaz.

(Fuzûlî'yi işaretle.)

Onun bu meydanda bellidir cehli.

Cehennem ehli!..

(Gençler bu defa Derviş'i susturmak isterler.)

FUZÛLÎ — (Gençleri yine işaretle durdurup, ortaya gelerek, Derviş'e hitaben.)

Bütün cehennemın bir âhımdadır.

Benim şikâyetim bu âhımladır.

Bu ulvi sevdâya karışma, zahid.

Ruhum da, kalbim de Allahımladır.

(Derviş ve Ebu Mervan mânalı bakışıp, Fuzûlî'ye bir cevap vermek isterlerken, Fuzûlî onlardan uzaklaşıp, yine sağ tarafa gelerek, kendi kendine.)

«Her kimin var ise zâtında şerâret küfrü.

Istılâhât-ı ulûm ile müselmân olmaz.

Ger kara taşı kızıl kaan ile rengin etsen.

Tab'a tağyir verip, lâ'l-ı Bedahşân olmaz.

Eylesen tûtiye ta'lîm-i edâ-yı kelîmât.

Nutku insan olur, amma özü insan olmaz.

Her uzun boylu şecaat edebilmez da'vî.

Her ağaç kim boy atar, serv-i hırâmân olmaz.»

DERVİŞ — (Fuzûlî'ye karşı.)

Sussana!.. Sussana!..

EBU MERVAN — (Fuzûlî'ye karşı yine nefretli bir şeyler söylemek isteyerek.)

Bana bak, bana!..

BALACA — (Sağdan sür'atle gelerek, Fuzûlî'ye hitaben.)

Ağam! Ağam!

FUZÛLÎ — Ne var? Ne var?

BALACA — Habibi adında bir adam gelmiş.

FUZÛLÎ — (Sevinçle.)

Habibi mi?

BALACA — Evet, Habibi.

FUZÛLÎ — (Sağa doğru bakarak.)

Oh, Habibi!.. Habibi!..

Demek ki, habibim, üstâdım gelmiş.

(Bacala ile beraber sür'atle sağa doğru gider.)

EBU MERVAN — (Fuzûlî'nin arkasından bakıp, gururlanarak.)

A!.. Kaçıyorsun!..

Kaçıyorsun!..

DERVİŞ — Kaçtı, kaçtı.

(Baycan ve yanındaki gençler işaretleşip, Ebu Mervan'ı ve Derviş'i susturmak için onlara doğru ilerlerler. Bu defa sol tarafta yakından şiddetli top sesleri duyulur. Ebu Mervan, Derviş, İbni Yaman, Tekçe, Göyce ve Bağdatlılar korku ile işaretleşerek, sağa doğru kaçıp, giderler. Sahnede kalanların hepsi sola doğru bakarlar.)

ATABEYLÎ — (Sağdan sür'atle gelip, sola doğru bakarak.)

Nihayet onlar.

İşte geliyorlar.

(Top sesleri biraz daha şiddetlenerek, etrafa güller düşer. Sağda görünen evin duvarı çöker. Her taraftan toz — duman yükselir. Atabeyli sağa doğru çekilir, dağılmak için adamlara bir işaret eder. Bu defa tam ortaya düşen güllerle bir kaç adam ölür. Atabeyli de göğsünden yaralanıp, yardım için koşan adamların arasında «Ah!» diye canını teslim eder. Kızlar, kadınlar feryad ederler. Fuzûlî, Habibi ve Balaca sağdan koşup, gelirler. Habibi 55 — 60 yaşlarında nuranî bir ihtiyardır.)

FUZÛLÎ — (Derin bir üzüntü içinde Atabeyli'nin başını dizleri üzerine alarak.)

III. PERDE

2. TABLO.

Geniş bir oda. Solda bir kapı, sağda bir kapı, bir pencere. Dipteki köşelerde kitaplar ve defterler var.

I. SAHNE.

Fuzûlî ve Habibî. Sonra Güllü, Balaca ve Yakşı.

(Fuzûlî ve Habibî önden ortada oturup, konuşuyorlar. Fuzûlî'nin elinde iki defter var.)

FUZÛLÎ — (Sola doğru bakıp, çağırarak.)

Güllü!.. Güllü!..

(Güllü soldaki kapıdan görünür. Fuzûlî ona hitaben.)

Biraz su getir, kızım.

(Güllü baş eğip, gider. Fuzûlî kendi elindeki defterlerden birini Habibî'ye vererek.)

Bir kaç nazîredir en yeni yazım.

(Güllü soldan su getirip, onlara verir ve dönüp gider.)

HABİBÎ — (Fuzûlî'den aldığı defterin sayfalarına bakar. Sonra bir sayfadan okuyarak.)

NEVA'İ'DEN:

«Ol melek-simâ perî kim halk onun hayrâ-
nıdır.

Canlar âşûbi veli âşûfte canım cânıdır.»

(Deftere bakmadan.)

Güzel.

(Yine defterden okuyarak.)

FUZÛLÎ'DEN:

«Ol perî-veş kim melâhat milkinin sultânıdır.
Hükm onun hükmü bana, fermân onun fer-
mânıdır.»

(Yine deftere bakmadan)

Ah, Atabeyli!.. Atabeyli!..

HABİBÎ — (Eğilip, Atabeyli'nin nabzını yokluyarak.)

Yakın dostumdu.

Dost kalbi durdu...

(Adamlar ölenleri sağa doğru götürürler. Habibî üzüntülü bir halde ortada kahr.)

FUZÛLÎ — (Adamlarla beraber sağa doğru yönelirken, Habibî'nin arkada kaldığını görüp, ona yaklaşıarak.)

Ruhen,

Kalben,

Tam yaralandık.

Büyüksüz kaldık...

(Elleriyle bir çâresizlik işaretinden sonra, sağa doğru gitmek için ona bir işaret ederek.)

Buyurunuz, üstadım!

HABİBÎ — (Fuzûlî'ye doğru bakmadan, derin bir düşünce ile.)

Anlıyamadım

Nerede bir ümit, nereden imdat.

Yakılıp, yıkılır yine de Bağdat...

(Bir an düşünerek.)

Durumu fecî'dir bu devrimizin.

Bu bir noksanıdır tarihimizin.

Dün coştı Yıldırım ve Timûr-i Leng.

Bugün de soydaşlar yapıyor bir ceng.

(Sola doğru bakarak.)

Her taraf söylüyor: Ya Allah, Allah!..

Bu kanlı feryadı duymadık mı? Ah!..

(Soldan top sesleri şiddetlenir. Fuzûlî ve Habibî sağa doğru yönelirler.) (1.)

(1) — Tiyatronun kadrosu geniş ve sahnesi müsait olursa, bu tablonun devamı olarak İranlılarla Osmanlılar arasında bir savaş sahnesi gösterilebilir.

Bu da güzel.

(Fuzûlî'yi bir an şefkatle süzerek.)

Güzel nazîre de bir maharettir.

Nevâî — Fuzûlî, eşit kuvvettir.

FUZÛLÎ — (Bir alçak gönüllülükle.)

Hayır, Üstadım.

Büyükler yanında küçüktür adım.

Nevâî, Habîbî büyük üstadlar.

Benim şöyle-böyle bir şeylerim var.

Sizleri takiben bu yolda gittim.

(Habîbî'nin elindeki defterin başka bir sayfasını ona göstererek.)

Bir de sizden aldım bir dedim-dedim.

Benzesin, dedim.

Ceasret ettim.

HABİBÎ — (Deftere bakarak.)

Demek bir dedim-dedim.

(Bir sayfadan okuyarak.)

«Dün sâye saldı bâşıma ol serv-i ser-bülend.

Kim kaddi dil-rübâ idi, reftârı dil-pesend.

Güftâra geldi nâgeh açp lâ'l-i nûş-hand.

Bir piste gördüm anda döker rîze-rîze kand.

Sordum meğer bu dürc-i dehendir dedim,
dedi:

Yok-yok, devâ-yı derd-i dehânındurur senin.»

(Artık deftere bakmadan.)

Aferin söylerim bu şiirinize.

FUZÛLÎ — Bir şeyler vâre ise, borçluyum size.

(Kendi elindeki defterin bir sayfasını göstererek.)

Yine tâkip edip eserinizi

Tanzir edeceğim bu şiirinizi:

(Defterden okuyarak.)

«Nece dilensin Habîbî sensiz ey endamı gül.

Kim batar cismine tende her tük olmuş bir
tiken...»

HABİBÎ — (Elindeki defteri ona vererek.)

Benim bu şiirimde mâna bulunmaz.

Habîbî sözleri pek meşhur olmaz.

Şiir şarabından bir yudum içer.

Benim gibileri çok gelip, geçer.

Fakat hâtiflerin ruhuna uydum.

Uzak gelecekte bir haber duydum.

Gördm ki, reng verip gül, çiçeklere.

Fuzûlî hükmeder geleceklere.

Her yerde seyrederek gözüm Fuzûlî.

Asırlar söylüyor: Bizim Fuzûlî.

FUZÛLÎ — (Elindeki defterleri bir tarafa bırakıp, bir an düşünerek.)

Asırlar, Üstadım, uzun asırlar.

Ne asırlar memnun, ne muasırlar.

Tarihin dersleri yamandır, yaman.

Bizim de devrimiz böyle bir zaman.

«Bir devirdeyim ki, nazm olup hâr.

Eş'âr bulup kesad-ı es'âr...»

(Her ikisi bir an mânalı bakışırlar. Fuzûlî sözüne devamla.)

Hele bu sözlerin mânası noksan.

Bütün bu dünyadan bıkmıyor insan.

Nefret rezaletle tam anlaşıyor.

Meddahlar medh eder, saray yaşıyor.

Ben serbest yazarım şairse adım.

Saraylar zevkine hiç uyamadım.

Kaside onların, gazel benimki.

Ve bir gazelimde yazıp, dedim ki:

«Ey Fuzûlî, odlâra yansın bîsât-ı saltanat.

Yeğdir ondan Hak bilir bir gûşe-i külhan
mene.»

HABİBÎ — (Onu yine şefkatle süzerek.)

Saraylar öyledir, meddahlar öyle.

Sen kendin zevkinle, aşkınla söyle.
Gönüldür âşıkın aşk menzili.
Aşk ve güzellik! — İşte Fuzûlî.

FUZÛLÎ — (Önce sükûnetle, sonra coşkun bir heyecanla.)
Evet, bu sevdâyı denedim ben de.
Aştan da yazdım, güzellikten de.
Bir hakir kalemin yazması mûtat.
Fakat inanınız muhterem Üstat.
Güzellik bahane, aşk bahane.
Ben ağıt söylerim kanlı cihane.
(Her ikisi derin düşüncelerle bir hayli bakışlılar. Fuzûlî ayağa kalkıp, pencereden dışarıyı işaretle.)
İşte bir yaradır kanıyor Bağdad.
Elden ele geçer, yanıyor Bağdad.

HABİBÎ — (Bu da kalkıp, bir an pencereden dışarı bakarak.)
Ne yapabiliriz, böyledir dünya.
İnsan dünyasında yaşarsız gûya.
Nesilden nesile kanlıdır hayat.
Ebedî bir barış... Nerededir, heyhat!..

BALACA — (Sağdan elinde bir mektupla girerek, Fuzûlî'ye.)
Ağam, bir mektup var.

FUZÛLÎ — (Mektubu alıp, bakarak.)
Yine ne varmış?
(Mektubu okuduktan sonra Habibî'ye göstererek.)
Bakınız Üstadım, paşamız yazmış.
Yüksek mevkiinde ârif ve kibar.
Fuzûlî dostuna iltifâtı var.
Biraz aylık akçe verilecektir.
Her ay vakıflardan ödenécektir.

HABİBÎ — Paşa mı yazıyor?
FUZÛLÎ — Evet, kendisi.

HABİBÎ — Paşam paşaların bir efendisi.
İyi işlerinden haber almıştım.
Kendisini görüp, ben de tanıştım.
Bugün de vakit var, buluşacağım.
Göçmenler hakkında konuşacağım.
Bana müsaade.

FUZÛLÎ — Aman Üstadım.
Bugünkü sohbete hiç doyamadım.

HABİBÎ — Yine geleceğim, buluşacağız.
Konumuz bitmedi, konuşacağız.
Sohbete her zaman bir söz ekleriz.
Sağlıkla kalınız.

FUZÛLÎ — Peki, bekleriz.
(Habibî sağdan çıkar. Fuzûlî ve Balaca onu saygı ile uğurlarlar. Fuzûlî elindeki kâğıda bakarak kendi kendine.)
Vakıflar, Vakıflar!..
(Kâğıdı cebine koyup, şüpheli düşünerek.)
Bakalım ne var..

BALACA — (Başka bir söz demek isteyerek.)
Ağam!.. Ağam!..

FUZÛLÎ — Yine ne haber var?
BALACA — Ağam, bir şeyler var.
Yakşı hanım için söz vermişsiniz.
Bir gün gelsin diye, söylemişsiniz.
Bir defa konuşunuz, şimdi gelecek.

FUZÛLÎ — Şimdi mi gelecek?
BALACA — Evet, gelecek.
(Fuzûlî bir an düşünüp, ağır adımlarla soldan çıkar. Balaca onun arkasından sevinçle bakarak.)
Oh, Ağam, Ağam!
Yumuşalrsınız demiştim.
(Güllü soldan girer. Balaca ona hitaben.)
Gel, gel.
Gayeme eriştim.

Bu işler düzeler bir aracıyla.
Şimdice konuştum Yakşı bacıyla.
Ağam da evdedir, buluşacaklar.
Ve inşallah hemen anlaşacaklar.

GÜLLÜ — (Sevinçli, fakat biraz şüpheli.)
İnşallah, inşallah.
Yakşı bacımızın şöhreti kabul.
Saraydan gelmiştir, şahâne bir dul.
Ağam da ne kadar büyük ve ünlü.
Fakat o kadar da alçak gönüllü.
Kendi hicraniyle yürüyüp, gider.
Hicran bacımızı belki reddeder.

BALACA — Bir hayırlı iş var, bakıp görsene.
Sen de hayırlı bir söz söylesene!..
(Birden sağa doğru yönelip, pencereden dışarı bakarak.)

Hah, geliyor.
Geliyor, geliyor.

(Sağdaki kapıyı açmak için Güllü'ye bir işaret ederek, kendisi sür'atle soldan çıkar. Güllü sağdaki kapıyı açar. Yakşı içeri girer.)

GÜLLÜ — (Onu çok saygı ile karşılıyarak.)
Buyurunuz!
Buyurunuz!

(Güllü soldan çıkar. Yakşı sağ tarafta gizli bir heyecana kapılarak, bekler.)

2. SAHNE.

Fuzûlî ve Yakşı.

FUZÛLÎ — (Soldan girip, heyecanını belirtmemeğe çalışarak.)
Bu fakirhânedede bir Yakşı hanım.

Hoş geldiniz bize, aziz mihmanım.

YAKŞI — Teşekkür ederim.
FUZÛLÎ — (Ona bakmadan konuşarak.)
Kadınlara bağlı ölüm-kahımlar.
Dünyanın süsüdür güzel hanımlar.

YAKŞI — Teşekkür ederim.
FUZÛLÎ — Canım-canım, diye sesler yükselir.
Hemen anlıyorum, hanımlar gelir.

YAKŞI — Teşekkür ederim.
FUZÛLÎ — (Mânalı bir düşünce ile.)
Hep teşekkür, teşekkür.

YAKŞI — Allaha şükür.
Sizi dinliyenin aydındır gözü.
Her şeyden üstündür Fuzûlî sözü.
Gelip, konuşmağa verdiniz izin.
Ben ne konuşayım, şimdi söz sizin.

FUZÛLÎ — (Kendi kendine.) Söz!.. Söz!..
«Halka ağzın sırrını her dem kılar izhâr söz.
Bû ne sırdır kim eder her lâhza yoktan vâr söz...
Çünkü istersin Fuzûlî izzetin âz et sözü.
Kim çok olmaktan kılıpdır çok azizî hâr söz.»

(Birden Yakşı'ya hitaben.)

Teşekkür ederim bu ilginize.
Herhalde Balaca söylemiş size.
Benim ne mevkiim, ne bir yerim var.
Yalnız uzaklarda bir sevgilim var.
Belki bu yerlerin yolunu bulur.
O bir gün gelirse?

YAKŞI — Gelsin, ne olur.
Sizinle birlikte saadet bulur.
Ben köle olurum, o hanım olur.

FUZÛLÎ — (Biraz daha etkilenerek.)
Yok, böyle söyleme, mihriban hanım.

(**Odanın içini işaretle.**)

Benim bu hâlimi bir düşün, camım
Düşün ki, varlığım, benliğim nedir
Fuzûlî hânesi bir virânedir.
Senin alıştığın saray dünyası.
Bütün hanımların canlı hulyası.
Melekler soyundan bir benliğin var.
Güzeller içinde güzelliğin var.
Aman, bu güzellik hakir olmasın.
Bir fakir elinde esir olmasın.
Yerlerde muhteşem saraylar sizin.
Göklerde yıldızlar ve aylar sizin.
Benim nasibimse sade bir hayat.
Ben garip bir Türküm, kabilem Bayat.

YAKŞI — (Üzüntülü bir heyecan içinde bir an bekler.

Sonra birden sağdaki kapıya doğru yönelerek,
Fuzûlî'ye bakma lan.)

Nihayet anladım, Fuzûlî beyim.

Benim Fuzûlî'ye lâyıkmış neyim.

Duyup, anladım ki, gayeniz nedir.

Sizin sözleriniz bir bahanedir.

Benim bu dünyada kapanmış yolum.

Beni sevmezsiniz, çünkü bir dulum.

(Fuzûlî telâşlı bir heyecan içinde dinler. Yakşı birden
Fuzûlî'ye doğru bakarak.)

Sizin kabileniz, biliyorum, Bayat.

Benimse varlığım, her şeyim bayat!.

(Yine sağdaki kapıya doğru yönelerek, Fuzûlî'ye bak-
madan.)

Ben artık bir hiçim, bu hiçlikle de.

Meçhul bir mezarım kalır Dicle'de.

Boğsun ve mahvetsin Dicle'nin suyu.

Daima haksızdır bu kadın soyu...

(Gitmek isterken, bir daha Fuzûlî'ye doğru dönerek.)

Ben hasret kalmışım mes'ud bir güne.
And olsun Tanrının büyüklüğüne.
Bir daha sevilip, sevmiyeceğim.
Fakat bir sözüm var, söyleyeceğim.

(Bir an susarak.)

Benim sözüm dedim, ma'zûr görünüz.

Sizin sözünüzdür, sizin sözünüz:

(Gözyaşlarını akıtarak, heyecanlı bir sesle Fuzûlî'-
den şu iki kıt'ayı ezbere söyler.)

«Esir-i derd-i aşkın olalı senden vefâ görmen.
Seni her kanda görsem ehl-i aşka âşinâ gör-
men.

Vefâ-vü âşinâlığ resmini senden revâ görmen.
Gözüm, cânı, efendim, sevdiğim devletli sultân-
nım.»

Fuzûlî şive-yi ihsânın ister bir gedâyındır.

Dirildikce ser-i kúyun, yolunda hâk-i pâyındır.
Gerek öldür, gerek koy, hükm hükümün, rây râ-
yındır.

Gözüm, cânım, efendim, sevdiğim devletli sul-
tânım.»

(Sür'atle sağdan çıkar.)

FUZÛLÎ — (Derin bir üzüntü içinde kendi kendine.)

Senin uğrundadır dünyanı harbi.

Ne kadar derinsin ey kadın kalbi!..

(Birden olumlu bir kararla sağdaki kapıdan dışarıya
doğru çağırarak.)

Yakşı!..

Yakşı!..

III. PERDE.

3. TABLO.

Aynı dekor.

I. S A H N E.

Fuzûlî ve Yakşı.

(Fuzûlî bir köşede oturup, yazmakla meşguldr.)

YAKŞI — (Ön tarafta oturarak, kucağındaki bir bebeği uyutmak için Azerbaycan Türkçesiyle ninni söyler.)

«Lay, lay!..

«Lay, lay!..

Lay lay dedim yatasan.

Gül yastığa batasan.

Gül yastığın içinde.

Şirin yuhu tapasan.

Balam, a layla, a layla.

Balam, a layla, a layla!..»

(Bebeğin uyuduğunu görerek, kalkıp, soldan çıkar.)

FUZÛLÎ — (Elindeki bir kâğıdı bırakmadan, ayağa kalkıp ileri gelerek, soldaki kapının önünde biraz bekler. Sonra ortaya gelerek, kendi kendine.)

Bu gurbet ellerin genç bir Türküdür.

Gülüp, ağlaması sanki türküdür.

Evlât bir istektir, evlât ülküdür.

Kurbanı olam.

Uyusun balam.

(Bir an sola doğru bakarak.)

Uyu ve büyü.

Balam, ay balam!..

(Elindeki kâğıda bir hayli bakarak.)

Uyarsa sözlerim, kafiyelerim.

Ben bu düşvârî âsân eylerim...

(Kafiye bulmak için düşünerek.)

Ah, kafiyeler...

Kafiyeler...

Leylâ, Leylâ!..

Bunun kafiyesi:

Âlâ... Muallâ... Aslâ...

Yok, olmadı.

Olmadı...

YAKŞI — (Soldan girip, onun son sözlerini işiterek.)
Yine ne olmadı?

FUZÛLÎ — (Yakşıya bakmadan.)

Hiç olamıyor.

Kafiye olmazsa, şiir olmuyor.

(Bir san'at zevkiyle düşünerek.)

Gönül teranesi şiirde güzel.

Güzellik mülkünde şiir de güzel.

Şiirdir ömrümün gül-i rânâsı.

Şiirsiz ömrümün nedir mânâsı?

(Birden Yakşı'ya hitaben.)

Bir yeni şiirim var, uzun bir şiir.

(Elindeki kâğıdı ona göstererek.)

Bak, ne kadar uzun.

YAKŞI — Nedir bu şiir?

FUZÛLÎ — Leylâ ve Mecnundur, bir efsânedir.

(Yazdığı bâzı mısraları göstererek.)

Bak, bunu yazmakta gayemiz nedir.

(Kâğıttan okuyarak.)

«Leylî — Mecnun Acem'de çoktur.

Etrâk'de ol fesâne yoktur.

Takrire getir bu dâstânı.

Kıl tâze bu eski bûstânı.»

(Artık kâğda bakmadan.)

Evet.

«Ol sebepten fârisî lafz ile çoktur nazm kim.
Nazm-ı nâzûk Türk lâfziyle iken düşvâr olur.
Mende tevfiğ olsa bû düşvârı âsân eylerem.
Nev-bahâr olgaç dikenden berg-i gül izhâr
olur.»

Evet.

YAKŞI — Sesiniz daima Türkçe yükselsin.

FUZÛLÎ — (Onu bir sevgi heyecaniyle süzerek.)
Şiir de, Türkçe de, sen de güzelsin.
Sen bizim bağçenin bir goncasısın.
Ve Ulu Kudretin bir parçasısın.
O, ressam olmuştur bu güzelliğe.
Kendi kendisini seyretsin diye.

YAKŞI — Bu sözler benim de kalbime doldu.
Güzellik hakkında bir şiir oldu.

FUZÛLÎ — (Bir an düşünerek, kendi kendine.)
Leylâ ve Mecnunlu bir şair oldum.
Ben de Mecnun gibi Leylâmı buldum.
(Yakşı'nın güzelliği ile bir daha etkilenip, birden ona
doğru bakarak.)
«Mende Mecnundan füzûn âşıklık istidâdı
var.
Âşık-ı sâdik menem, Mecnunun ancak âdı
var.»
(Kollarını ona doğru açarak.)
Leylâ!..

Leylâ!..

Leylâ!..

YAKŞI — (Tatlı bir gülüşle.)
Ben Leylâ mı oldum?

FUZÛLÎ — (Kendi durumu ile ilgili mütereddit bir an
geçirerek, kendi kendine.)
Ben de belirsiz bir hulya mı kurdum?
(Ondan ayrılarak, ona bakmadan.)
«Sen Leylâ değilsin ey perizâr.
Git, kalbime etme âzâr!»

YAKŞI — (Ona karşı samimî bir duygu ile.)
Bak yine ne sevgin, ne zevkin kaldı.
Bir anda değıştin, derdin çoğaldı.

FUZÛLÎ — (Yine ona bakmadan.)
Uzun kirpiklere oktur, dediler.
Dertlerin ilâcı çoktur, dediler.
Bir gönül derdine müptelâ oldum.
Bu derdin ilâcı yoktur, dediler.

YAKŞI — Ah, yine dert, dert.

FUZÛLÎ — Hicranlı bir aşka uyulsun, dedim.
Feryadım her yerde duyulsun, dedim.
Benim bu dertlerim çok olsun, dedim.
Bu da bir belâlî haktır, dediler...

YAKŞI — Evet, hep dert, dert.

FUZÛLÎ — (Soldaki kapıya doğru bakıp, bir an dinliye-
rek.)

Sen onu bir yokla, bebek ağlıyor.
(Yakşı sür'atle soldan çıkar. Fuzûlî yine derfli bir ifade ile.)

Benim de göz yaşım coşup, çağlıyor.
(Bir hayli sükûtta sonra.)

«Deryalara yetse lam'e-yi tâb.
Sahralara düşse katre-yi âb.
Deryalar olurdu cümle sahra.
Sahralar olurdu cümle derya...»

(Ağır adımlarla önce çalıştığı yere gidip, elindeki kâğıdı oraya bıraktıktan sonra, yine ileri gelerek.)

Şeb-i hicranlarım cânımı aldı.
Gurbette ne cismim, ne cânım kaldı.
Gülüm gül olmadı, çiçeğim çiçek.
Bazan hayal olur bir canlı gerçek.
Dünyanın hayali sende, Fuzûlî.
Bir hayal misâli sen de, Fuzûlî!..

(Yine sükûtta sonra, bu defa şiddetli bir ifade ile.)
«Mâha çektim şeb-i hicran âlem-i şu'le-i âh.
Âh kim olmadı ol mâh haber-dâr henüz.
Nâle-i zârım ile halka harâm oldu yuku.
Kara bahtım yukudan olmadı bîdâr henüz.
Merhem-i vashn ile buldu kamû derde devâ.
Bu Fuzûlî elem-i hecr ile bîmâr henüz.»

2. S A H N E.

Öncekiler ve İbni Yaman.

(Sağdaki kapı vurulur. Fuzûlî âni bir tereddüften sonra kapıyı açar.)

İBNİ YAMAN — (Sağdan girerek.)
Benim bu evimden çıkacaksınız.

Veya fazla verip, kalacaksınız.
(Yakşı soldaki kapıdan görünüp, dinler.)

FUZÛLÎ — (İbni Yaman'a.)
Kiramız bellidir.
Fazlalık nedir?

İBNİ YAMAN — (Alaylı gülerek.)
● hesap kapandı, işler değişmiş.
Yeni bir hesabın zamanı gelmiş.

YAKŞI — (İleri gelerek, İbni Yaman'a karşı.)
Fakat, bey efendi!..

FUZÛLÎ — (Yakşı'yı işaretle susturup, İbni Yaman'ı nezetle süzerek.)
Peki, anladık.
Demek ki, kiramız zamlıdır artık.
Fakat şimdi boştur bütün ceplerim.
Evkafı param var, alıp veririm.

İBNİ YAMAN — Al.. Mademki akçe fazla gelirmiş.
Bizim de zammımız kanunî bir iş.

YAKŞI — (İbni Yaman'a.)
Lûtfen gidiniz.

FUZÛLÎ — (İbni Yaman'a.)
Yarın gelirsiniz.
İBNİ YAMAN — Peki, geleceğim.
Geleceğim.
(İbni Yaman sağdan çıkar.)

FUZÛLÎ — (Yakşı'ya.)

Ümit ediyorum.

Evkafa gidiyorum.

(Sağa doğru yönelirken, kapıdan dışarıya nefretle bakarak.)

Bütün bu dünyanın maddesi sizin.

Dünyası başkadır bir maddesizin.

Ruhum bu dünyayı seyre çıkmağa.

Kupkuru cisimimden almıştır izin...

(Fuzûlî sür'atle sağdan çıkar. Yakşı derin bir üzüntü ile pencereden dışarı bakar.)

3. S A H N E.

Yakşı, Güllü, Balaca. Sonra Ağabala, Hankişi ve Beyoğlan.

(Balaca sağdan, Güllü soldan gelirler. Balaca'nın üstü-başı tozludur. Güllü onun tozunu temizler.)

YAKŞI — (Balaca'nın bu haline dikkat ederek.)
Sen çalışıyor musun?

BALACA — Çalışmaz mıyım.
Taşımak istersem, yük bulmaz mıyım.
Ben hammal olsam da ne olacaktır.
Ağam Ağa olup, yaşıyacaktır.

(Sola doğru gitmek için Güllü'ye bir işaret eder. Balaca ve Güllü soldan çıkarlar. Yakşı çok müteessir olup, onları takip etmek isterken, sağdaki kapının vurulduğunu duyarak, kapıyı açar.)

AĞABALA — (Elinde bir kâğıt parçasıyla sağdan girerek.)
Ağamız evde mi?

YAKŞI — Şimdice gitti.
Seni çağırılmış mı?

AĞABALA — Evet, vâdetti.
Benim bir şiirimi dinliyecekti.
Ve şiir hakkında ders verecekti.

YAKŞI — (Onu şefkatle süzerek.)
Oku, ben dinlerim.

AĞABALA — Noksanım çoktur.

YAKŞI — Oku, oku, canım, zararı yoktur.

AĞABALA — (Elindeki kâğıda bakıp, âni bir tereddütten sonra.)
Peki, okuyorum.

YAKŞI — Dinliyorum.

AĞABALA — (Kâğıttan okumağa başlar.)
Ömür baharımın oğlan çağında.
Açmıştı çiçeğim, gülüm, ay balam.
Kafların koynunda, Han yaylağında.
Ördekli, kazlıydı gölüm ay balam.

YAKŞI — Güzel.

AĞABALA — Bağımda, bağçamda güllerim soldu.
Adım da değişip, bir garip oldu.
Dünyanın dertleri kalbime doldu.
Bu derdimin sonu ölüm, ay balam.

YAKŞI — Güzel ve dertli.

AĞABALA — İncidir ne kadar yara kalbimi.
Bir tanış da yok ki, zara kalbimi.
Ben seni bir görüm, sonra kalbimi.
Parça-parça yarıp, bölüm, ay balam.

YAKŞI — Hem dertli, hem güzel.
Hicran acısıyla dolu bir şiir.
Hicranlı olursa, şiirdir şiir.
Fuzûlî beyin de bir hicranı var.
Ve hicran derdiyle çok heyecanı var.
Hep ondan ders alır feryat edenler.
(Sağ tarafta dışarıdan Hankişi'nin ve Beyoğlan'ın:
«İşte, işte!.. Burası, burası!» diye sesleri duyulur.)

AĞABALA — (Pencereden dışarı bakarak, sevinçle.)
Oh, geliyorlar.

YAKŞI — Kimler?

AĞABALA — Yeni göçmenler.
(Ağabala sür'atle sağdan çıkar.)

YAKŞI — (Pencereden dışarı bakıp, gelenleri tanıyarak.)
Konuk gelmişlerdi bize bir zaman.
Biri Hankişi'dir, biri Beyoğlan.
(Bir an düşünerek.)
Fuzûlî onlara mektup vermişti.
Ve Hicran hakkında bir söz demişti.
(Yine pencereden dışarı bakarak.)
Acaba...
(Sağdaki kapı vurulur. Yakşı kapıyı açar. Hankişi ve
Beyoğlan sağdan gelirler.)

HANKİŞİ ve **BEYOĞLAN** — Merhaba.

YAKŞI — (Candan bir yakınlıkla.)
Merhaba, merhaba.
Hoş geldiniz.

HANKİŞİ — Hoş bulduk.

BEYOĞLAN — Biz göçmenleriz.
Fuzûlî Ağayı görmek isteriz.
HANKİŞİ — Fuzûlî Ağamız yakın dostumuz.

YAKŞI — Tanıyorum, tanıyorum, lütfen buyurunuz.
O da şimdi gelecek.
Ve çok çok sevinecek.
(Acele bir hareketle pencereden dışarı bakarak.)
Bir müdürlüktedir.
(Yine acele hareketle sola doğru bakıp, çağırarak.)
Haydi, Güllü, su getir!
(Güllü ve Balaca soldan gelirler. Güllü'nün elinde
güğüm var.)

GÜLLÜ ve **BALACA** — (Hankişi'ye ve Beyoğlan'a.)
Hoş geldiniz.

HANKİŞİ — Hoş bulduk.
(Güllü elinde güğümle sağdan çıkar.)

YAKŞI — (Balaca'ya.)
Sen de biraz odun yar.
Bugün ziyafetim var.
(Hankişi'ye ve Beyoğlan'a.)
Lütfen oturunuz!
Oturunuz!

HANKİŞİ — Fakat oturmağa vaktimiz yoktur.
Yolda bekliyorlar, göçmenler çeltir.
Haber vermek için biz önce geldik.
Güzel Hicran'ı da bulup, getirdik.
(Balaca soldan çıkmak isterken, durup, sevinçle ba-
kar.)

YAKŞI — (Gizli bir heyecanla.)
Hicran'ı mı?

HANKİŞİ — Evet, Hicran'ı.

BEYOĞLAN — Fakat Hicran hastadır.

Seyyar bir yataktadır.

HANKİŞİ — Acele edeceğiz.

Buraya getireceğiz.

Müsaade eder misiniz?

YAKŞI — Lütfen, getiriniz, getiriniz.

HANKİŞİ — Peki.

BEYOĞLAN — Peki.

(Hankişi ve Beyoğlan sağdan çıkarlar. Balaca ve Yakşı bir an heyecanla bakışırlar. Yakşı gizli bir heyecana kapılmış olsa da, çok samimî hareket eder.)

YAKŞI — (Pencereden dışarı bakarak.)

Derd ile hastalık bir aradadır.

Fuzûlî dertlidir, Hicran hastadır.

(Ümitle düşünerek.)

Ölümlerle bitmez ki, her bir hastalık.

Fuzûlî'ye sağlık, Hicran'a sağlık.

Söylediğim bir söz yerini bulur.

Ben köle olurum, o, hanım olur.

(Balaca'ya.)

Haydi, Ağamıza haber ulaştır.

BALACA — Ağamız nerede?

YAKŞI — Vakıflardadır.

(Balaca sağdan çıkmak isterken, Güllü ile karşılaşır.)

GÜLLÜ — (Sağdan dolu güğümle girerek.)

Aralıktan gördüm, Ağam geliyor.

YAKŞI — (Durup, beklemek için Balaca'ya bir işaret eder. Balaca gitmez. Yakşı pencereden dışarı bakarak.)

Demek ki, şimdilik bir şey bilmiyor.

BALACA — (Pencereden dışarı bakarak.)

Bilirse onlardan ayrılır mıydı.

Hicran'dan uzakta tek kalır mıydı.

YAKŞI — (Güllü'ye.)

Onlar Ağamızı görmediler mi?

Ona da bir haber vermediler mi?

GÜLLÜ — Hayır, görüşmeden çıkıp, gittiler.

Tam başka bir yolu takip ettiler.

YAKŞI — (Bir an düşünerek.)

Demek ki, ne görmüş, ne haber almış.

Hicran'ı gelmişken, habersiz kalmış .

GÜLLÜ — (Balaca'ya.)

Hicran da gelmiş mi?

BALACA — (Güllü'ye.)

Evet, gelmiştir.

YAKŞI — Bize şeref vermiş ve hoş gelmiştir.

(Güllü'ye ve Balaca'ya.)

Haydi, ekmek falan, ne var, bakınız.

Ben de geliyorum, ocak yakınız.

(Güllü ve Balaca soldan çıkarlar. Yakşı pencereden dışarı bakarak.)

Bakmalı ruh haline...

(Bir an dikkat edip, telâşlanarak.)

Ah, sinirlidir yine...
Ne edeceğim?..
Nasıl söyleyeceğim?..

4. S A H N E.

Fuzûlî ve Yakşı.

FUZÛLÎ — (Sağdan ağır adımlarla gelir. Çok üzüntülü ve sinirlidir. Yakşı âni bir tereddüitten sonra ona yaklaşıp, bir söz söylemek ister. Fuzûlî onu işaretle susturup, ona bakmadan konuşarak.)

Vakıflara gittim ,hakkımdı bence.
Benim de isteğim bir hak deyince.
Adamlar kurt oldu, kalemler kamçı.
Yok diye bağırdı her bir makamcı.
Dedim ki, hakikat! Özle dediler.
Kıyamet gelecek, gözle dediler.
Dedim ki, bu işin bir hesabı var.
Dediler her işin bir erbabı var.
Dedim ki, bu işler bir fi'l-i hatâ.
Dediler şikâyet yaman bir hatâ.

(Bir an sükûttan sonra alaylı bir ifade ile.)

Maşallah her biri zeki, medenî.
Zeban-i hâl ile ezdiler beni.
Mu'teber bir makam yok bu ülkede.
Gördüm ki, o yerde, o ma'rekede.
Lâkârtı alınır, kelâm alınmaz.
Rüşvet değil deyü, selâm alınmaz!..

5. S A H N E.

Fuzûlî, Yakşı, Ağabala, Balaca, Güllü. Hankişi, Beyoğlan ve Hicran.

AĞABALA — (Dışarıdan sesi duyulur.)
Buyurunuz, buyurunuz!..
(Fuzûlî sağa doğru şüphe ve telâşla bakar.)

YAKŞI — Yine göç ederek, çok insan gelmiş.
Hankişi, Beyoğlan ve... Hicran gelmiş.

FUZÛLÎ z (Sevinçli ve heyecanlı.)
Hicran mı gelmiş?

YAKŞI Evet, gelmiş, gelmiş.
Fakat hasta imiş.

FUZÛLÎ — (Bu acı haberin çok ıstıraplı etkisiyle sağa doğru yönelerek.)
Ah!..

(Balaca ve Güllü soldan gelirler. Balaca Yakşı'nın işareti ile sağdaki kapıyı açmak için ilerler. Fuzûlî ondan önce hareket edip, sağdaki kapının her iki kanadını açarak, dışarı koşmak isterken, Hankişi, Beyoğlan ve Hicran'la karşılaşır. Hankişi ve Beyoğlan sağdan ve soldan Hicran'ın koluna girmişlerdir.)

HİCRAN — (Çok zayıftır ve zorla hareket eder. Fuzûlî ile karşılaşınca, ona üzüntülü bir sesle hitap ederek.)

Ah, Mehmed, Mehmedim, Hicran'dır adım.
Sen beni unuttun, ben unutmadım!..

(Hankişi ile Beyoğlan'dan ayrılıp, Fuzûlî'nin kucağına atılmak isterken, yere düşüp, hareketsiz kalır. Fuzûlî müthiş bir ıstırapla ona doğru eğilir. Sahnedekiler de Ah! diye Hicran'ı kaldırmak için yere doğru eğilirler.)

— S O N —